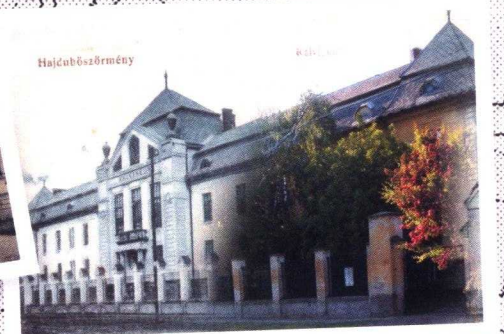
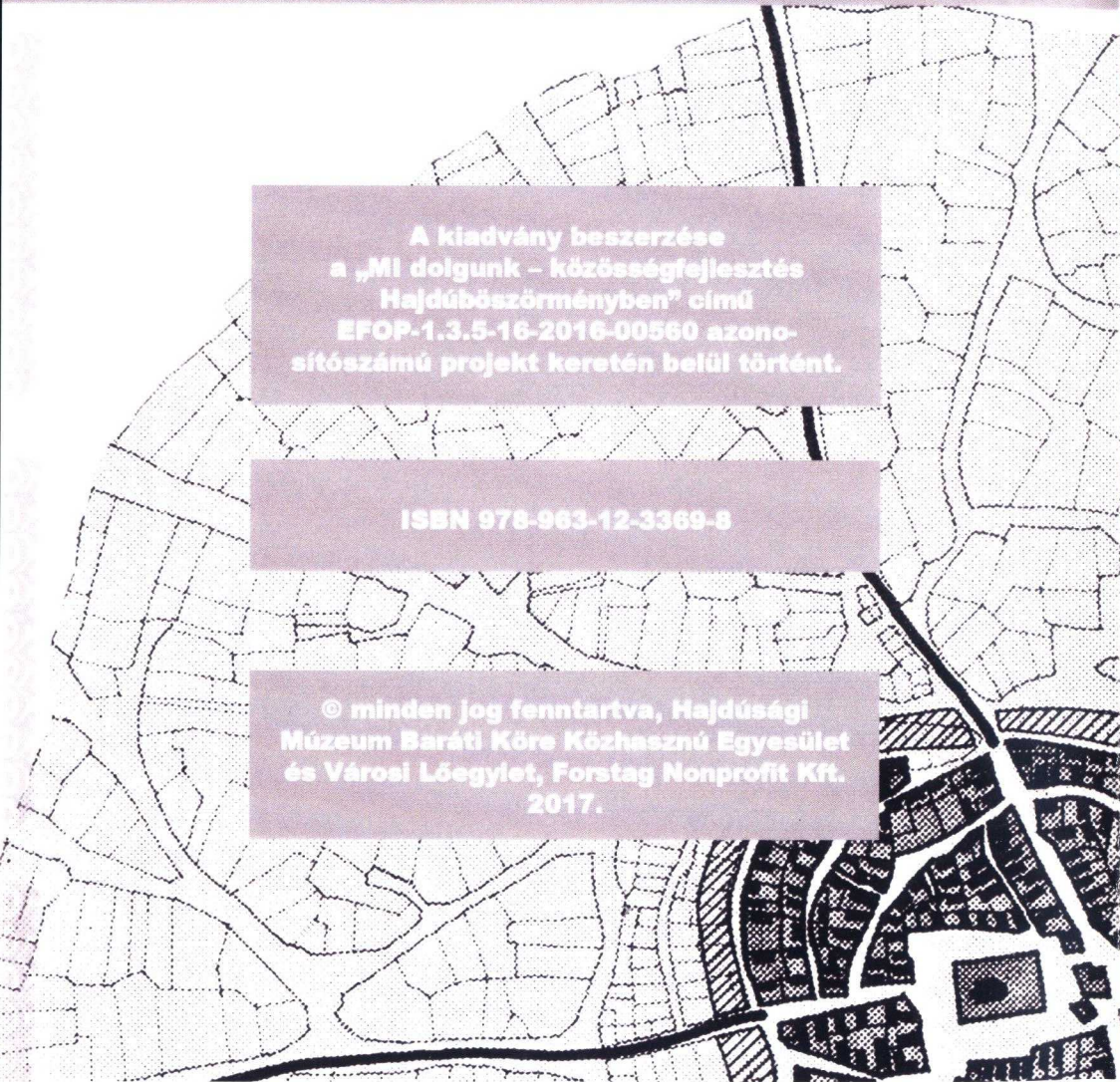
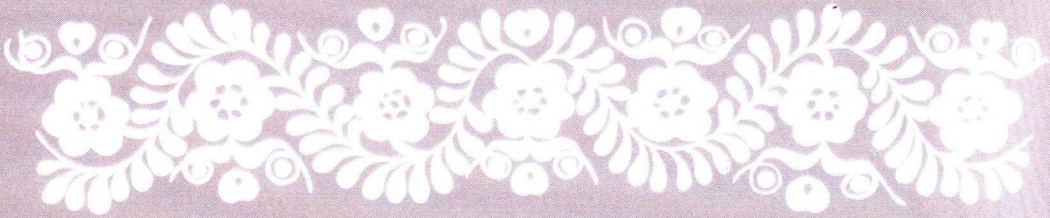

HAJDÚSÁGI HAGYOMÁNYOK

helytörténeti kalauz

A kiadvány beszerzése
a „Mi dolgunk – közösségfejlesztés
Hajdúböszörményben” című
EFOP-1.3.5-16-2016-00560 azono-
sítószámú projekt keretén belül történt.

ISBN 978-963-12-3369-8

© minden jog fenntartva, Hajdúsági
Múzeum Baráti Köre Közhasznú Egyesület
és Városi Lőegylet, Forstag Nonprofit Kft.
2017.

A kiadvány elkészítésében közreműködtek:

Forstag
Nonprofit Kft.

Bevezető gondolatok

Hajdúböszörmény jelene és múltja, szűkebb és tágabb környéke olyannyira bővelkedik a történelmi, néprajzi és egyéb helytörténeti érdekességekben, hogy szinte egy kisebb könyvtárat is megtöltenének a várossal kapcsolatban eddig megjelent könyvek, kiadványok. Mi ennek tudatában, mégis megpróbálkoztunk a lehetetlennel: egy alig 60 oldalas füzetben bemutatni minél több, Hajdúböszörményről és környékével kapcsolatos hagyományt, történeti érdekességet, kevésbé ismert történetet. Nem titkoljuk, hogy a kiadványba került témák kiválasztása bizonyos mértékben önkényes volt, viszont igyekeztünk a lehető legobjektívebb, egyúttal legátfogóbb összeállítást elkészíteni.

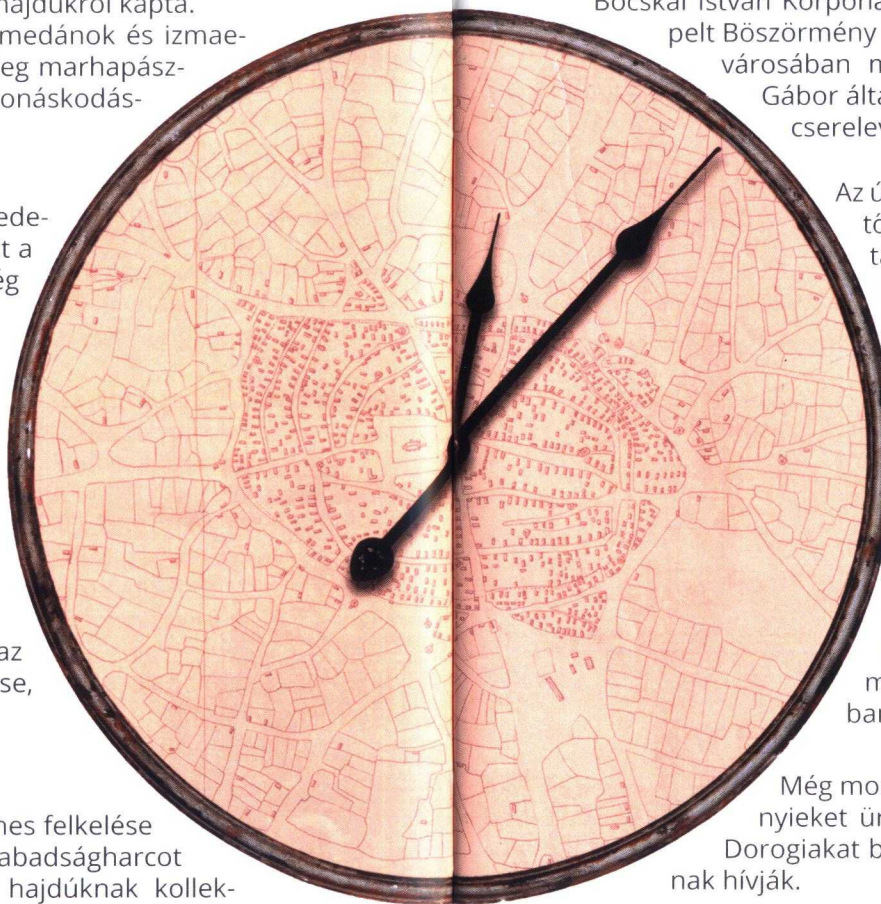
A terjedelmi korlátok „kijátszására” a szerkesztésnél kiemelt hangsúlyt fektettünk az adott témával kapcsolatos további tájékozódás megkönnyítésére: számos könyv, videó vagy éppen múzeumi kiállítás, kirándulás ajánlója segít az olvasónak, hogy igény esetén jobban elmélyülhessen szülővárosa megismerésében. Az interneten is elérhető forrásokhoz ún. QR-kódot is mellékelünk, ami okostelefonnal leolvasva, akár már olvasás közben is újabb információkkal egészíti ki az adott témát. Sőt, még a kiadványt díszítő motívumok is helyi vonatkozásúak, egész pontosan a település hagyományos viseleteinek díszítő elemei – mint például a böszörményi cifraszűr és kisbunda – köszönnek vissza az egyes oldalakon. A színek használatának apropóját pedig a címerünket alkotó színek adták. A különleges településszerkezetünk is több helyen visszaköszön a kiadványban, lehangsúlyosabban talán az oldalpárokon megjelenő, különböző korokban készült térképészletek utalnak büszkeségünkre.

A sorrend egyszerre kronologikus és tematikus: a környék legrégebbi régészeti leleteitől, egészen a 20. század jelentősebb eseményeivel bezárólag, szinte minden korszakot és témát érint a kiadvány. Mindezt időnként tematikus fejezetek törik meg, melyek a városra jellemző sajátosságokat dolgozzák fel. Kívánjuk, hogy a kiadvány járuljon hozzá az olvasó lokálpatriotizmusának erősödéséhez.

A szerkesztők

Tíz dolog, amit tudnod kell Böszörményről!

1. A város, nevét a böszörményekről és a hajdúkról kapta. A böszörmény a középkorban a mohamedánok és izmaeliták elnevezése volt. A hajdúk eredetileg marhapásztorokodással, a későbbiekben pedig katonáskodással foglalkoztak.
2. A város híres egyedülálló, középkori eredetű körkörös településszerkezetéről, amit a város vezetői szeretnének a világörökség részévé tenni.
3. A régészeti leletek alapján a Hajdúság területe már az újkőkor idején is (Kr. e. 4000-3500) lakott volt, ennek az időszaknak a jellegzetes maradványai a város határában megfigyelhető halmok.
4. Területe alapján Hajdúböszörmény az ország negyedik legnagyobb települése, közigazgatási területe 371 km².
5. Történelmünk első nagy Habsburg-ellenes felkelése a Bocskai-szabadságharc volt. A szabadságharcot követően, Bocskai a csapatait alkotó hajdúknak kollektív nemességet adományozott, és teljes adómentességgel letelepítette őket a Tiszántúlra.

Bocskai István Korponán kelt kiváltságlevelében még nem szerepelt Böszörmény település neve. Később kerültek ide a Kálló városában megtelepedni nem tudó hajdúk, Báthory Gábor által, az 1609. szeptember 13-án Váradon kelt cserével alapján.

Az ún. öreg hajdúvárosok önálló - a vármegyétől különálló - közigazgatási egységet alkottak 1876-ig Hajdú kerület néven, melynek Hajdúböszörmény volt a központja.

A várost egy időben Rácböszörménynek is hívták, aminek az lehetett az oka, hogy sok délszláv élt a városban a török hódítás elől menekülve.

A Bach-korszakban (1850-1859), amikor Magyarországot beolvasztották a Habsburg Birodalomba, a város német nevet kapott: Wütender Armenier. Az elnevezés azonban egy tévedésen alapszik, mivel a német kifejezés szó szerinti fordításban „bösz örményt” jelent.

Még most is hallani az öregektől, hogy a Böszörményeket ürgéseknek, a Hadháziakat torzsásoknak, a Dorogiakat bicskásoknak, míg a Nánásiakat szalmásoknak hívják.

Erről halloztál-e már jányom?

Az egyik elfogadott elmélet egészen a Hvárezmi Birodalomig - ami a mai Irán, Törkmenisztán, Üzbegisztán és Afganisztán területén virágzott - vezeti vissza a magyarországi böszörmények származását. A böszörmény szó végső forrása a muzulmán, melynek törökös változatai a búsürman, bisirman, búsürmen.

Oszt' ezt tudtad-e pjjam?

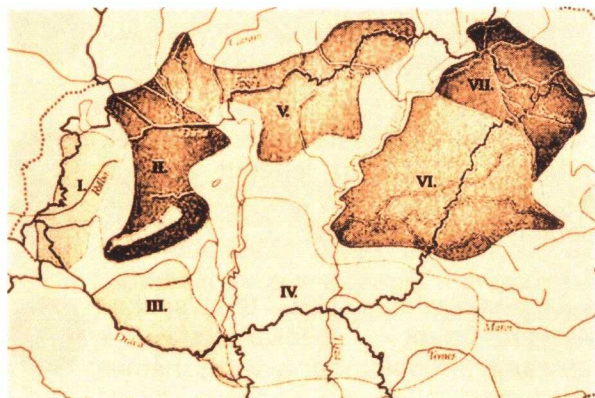
A Károly Róbert utáni csökkenő arany- és ezüsttermelés, illetve Nyugat-Európa növekvő élelmiszeréhsége együttesen vezettek oda, hogy a XVI. századi Magyarország legjelentősebb exportcikke a szarvasmarha lett, melyek külföldi vásárra terelését (Észak-Itália, Nürnberg és Bécs) a hajdúk, a velük való kereskedést pedig az ún. tőzsérek végezték.

A tájnyelvről, avagy mi a dörzsös a Hajdúságban?

Vannak olyan népek, ahol az egyes nyelvjárások között jelentős különbségek vannak, ilyen például a német és az olasz. A magyar nyelvjárások között nincsenek akkora eltérések, amelyek nehezítenék vagy akadályoznák egymás megértését, illetve a kommunikációt. A magyarországi nyelvjárásokra leginkább a sajátos szókincs és hangtan jellemző, alak- és mondatnyelvben ritkábban térnek el egymástól.

Magyarországi nyelvjárások

I. Nyugat-dunántúli régió	V. Palóc régió
II. Közép-dunántúli-kisalföldi régió	VI. Tisza-Körös vidéki régió
III. Dél-dunántúli régió	VII. Észak-keleti régió
IV. Dél-alföldi régió	

Bábeli, netán böszörményi nyelvzavar?

Kis hazánk területén járva jól megkülönböztethető tájszólásokat figyelhetünk meg, ilyen például a városunk tágabb környezetében a mai napig általánosan használt, leginkább az í-zéséről felismerhető, az északeleti dialektuson belül egyaránt elkülöníthető hajdúsági nyelvjárás is. Jellegzetessége még – a teljesség igénye nélkül – a j-zés vagy a bizonyos esetekben megnyújtott e hang, illetve az ő helyén álló ú vagy az ó helyett álló ú hangok.

ú   ű   í   ű
í   j   ú   /

Móricz Zsigmond, magyar író, a népi, vidéki életet bemutató realista magyar próza egyik legnagyobb alakja, egyes írásaiban remekül érzékelteti az ízes tájnyelv jellegzetességeit, míg novelláiban igen szemléletesen mutatják be az alföldi és hortobágyi emberek életét és szókincsét. A legsajátosabb hangtani jellemzői, mint az í-zés és a j-zés egyaránt megjelennek műveiben. A tájnyelv használatának esetében elsősorban művészi indokai vannak: hangulatleírás, illetve a szereplők érzelmeinek, gondolatainak kifejezésére.

A Barbárok című novellában találhatóak példák a hajdúsági dialektus jellemzőire:

„Az, úgy híjták, míg élt.”
„Ezír gyüttetek?”

A nyelvjárás szavaknak – köznyelvi alakjukhoz képest – több változatuk is lehet. Vannak olyanok, amelyek csak kiejtésükben mások, mint például:

lő-lú,
fő-fú,
lány-jány,
taliga-tajiga

szép- szíp,
kék-kík,
kenyér-kenyír,
elég-elíg

Előfordulhat azonban az is, hogy a tájnyelvnek saját szava (is) van egy-egy kifejezésre, mint például kaszroj – edény. Ezeket nevezzük tájszavaknak, mivel ezek általában a köznyelvben ismeretlenek vagy ritkán használatosak.

Oszc' ezc tudcad-e fíjam?

kaszroj: jellemzően a nagyobb űrtartalmú, általában öntvényből készült főzőedényre használt népies tájszavunk. Az irodalmi nyelvben ugyan nem használjuk, de nyelvjárás szóként számos alakváltozata van (kaszroly, kasztroj, krasztoj stb.). A szó egyébként a francia casserole [kaszrol] szóból származik és számos európai nyelvbe is bekerült, módosult hangalakkal, pl. az angolban casserole, a portugál nyelvben caçarola, német területeken Kasserol(le) változatban használatos.

Böszörményi - magyar szótár

A szótárban elsősorban a térségre jellemző szavakból igyekeztünk egy kivonatot összeállítani – a teljesség igénye nélkül –, mégis számos régies szavunk a Kárpát-medence más részein használatos, illetve a népnyelv egyes változataiban is megjelenik.

A gyűjtésben nagy segítségünkre volt a Hajdúböszörmény és környéke nevű Facebook-csoport is. Tagjaik már évek óta gyűjtenek böszörményben is használatos, régies vagy tájjellegű szavakat. Persze ez csak apró szelete a csoport tevékenységének, ezen túl még számos egyéb helytörténeti jellegű információt is megosztanak egymással.

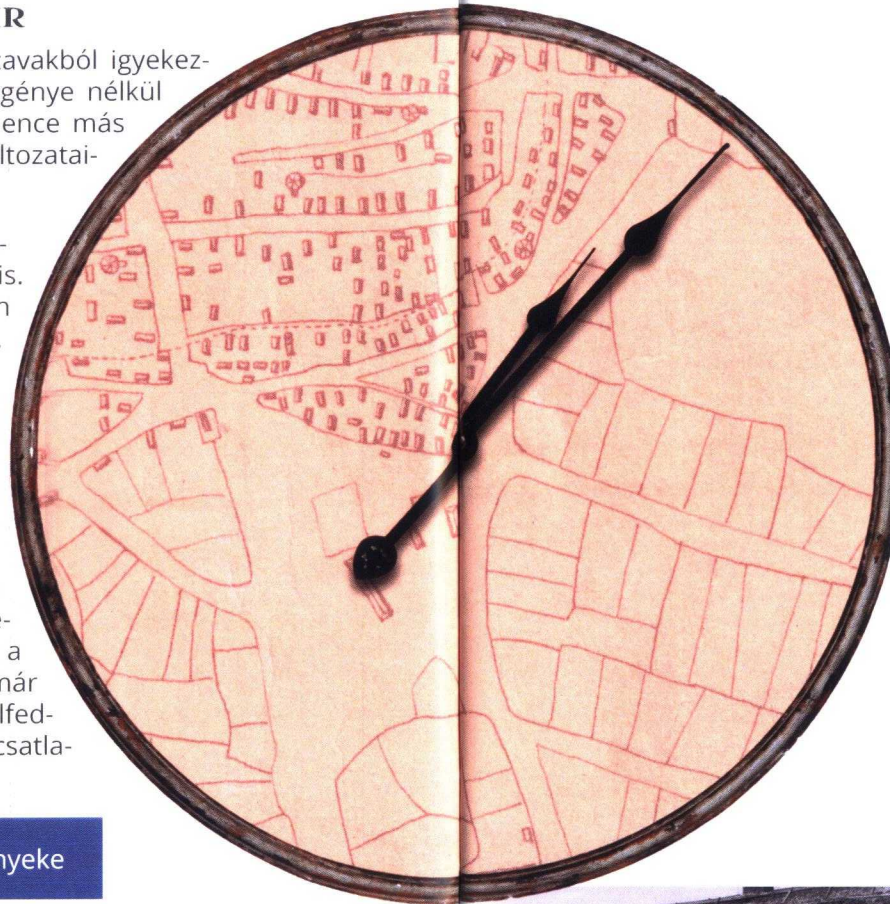
A csoport tagjainak száma egyébként már több ezer fő, a helyben élőkön túl számos, városunkból más településre, vagy éppen külföldre költözött lokálpatrióta tevékenykedik a közösségi hálózaton. De nem csak virtuálisan tartják a kapcsolatot egymással, többször is szerveztek már spontán kirándulásokat a környék közös felfedezésére. Ha még nem vagy tagja a csoportnak, csatlakozz bátran!

[facebook.com/groups/hajduboszormenykornyeke](https://www.facebook.com/groups/hajduboszormenykornyeke)

Oszt' ezt tudtad-e fiam?

1776-ban Böszörményben készült egy 78 kifejezést tartalmazó zsványnyelvi lista is, melynek készítője két címet is adott: Zsvány Szók és Zsvány Nyelv. „Gyertyázz” – vigyázz, „kuksi” – vásár és egyéb hasonló szavak jelentése olvasható ki az írásból. A dokumentum jelenleg is megtalálható a város levéltárában, ami a magyar tolvajnyelv történetének igen értékes nyelvemlékei közé tartozik.

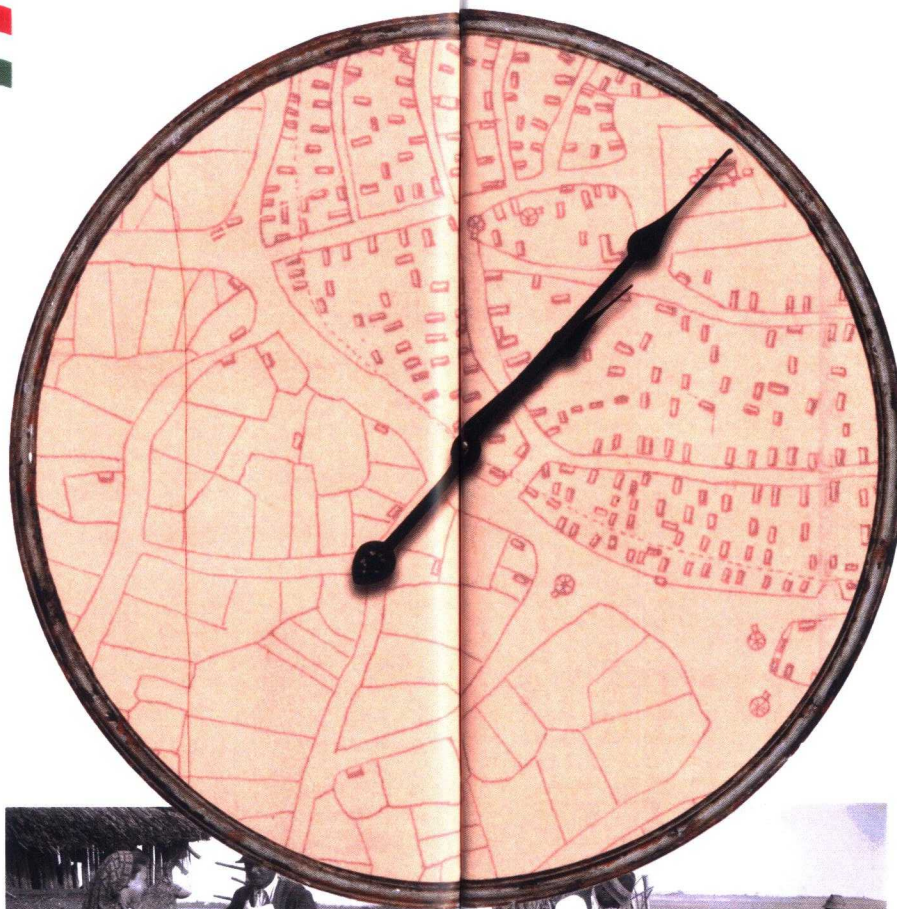
Borkészítés

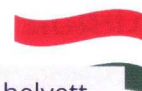
acsarkodik	dühösen kiabál
bugyelláris	erszény, buksza
csutkaizík	üres kukoricaszár
dádéskodik	szerencsétlenkedik
derót	drót
dikó	ágy
dímatlan	otromba, ormótlan
dózni	cigaretta tárca
dübög	durvábban kopog
fíreg	kártevő, patkány
fírhang	függöny
forgó	napraforgómag
furi	aranyos, kedves
gátor	kiálló házfödél
górál	elhajít, elhajigál
góré	kukorica tároló
göringy	száraz (sár)rög
grádics	lépcső

happog	✿	kapkod/visszabeszél
indóház	✿	vasúti állomás épülete
kalamol	✿	csörömpöl, zajol
kaszroj(ly)	✿	edény, nagy lábos
kispitar	✿	pitvar, tornác
kódorog	✿	bóklászik, kóborol
kotlik	✿	kis tároló doboz
kótog	✿	kopog, kopácsol
kotu	✿	rossz/silány
kutrica	✿	ól
lajbi	✿	zakó, pásztormellényke
lajtorja	✿	létra
levonó	✿	matrica
linka	✿	sült tök
lóca	✿	pad
mórikál	✿	kihívóan jár
mósztat	✿	száját, nyelvét mozgatja
ószlag	✿	hirdetőtábla, kirakat

Gomolya készítés a pusztán

oszt'	✿	gyakran és helyett
pasla	✿	hanyag, gondatlan
paszuly(leves)	✿	bab
pocsík	✿	ronda
pruszlik	✿	mellényke
puci	✿	ruhátlan vagy üres
ruca	✿	kacsa
salapál	✿	kezevel hadonászik
soratlan	✿	szétszórt, átgondolatlan
stafírun	✿	hozomány
surmó	✿	műveletlen ember
tengeri	✿	kukorica
tészta	✿	sütemény
vasfazík	✿	öntvényvas bogrács
veréce	✿	kertkapu
vigályos	✿	sületlen tészta
villanyfa	✿	villanypózna
zsinatol	✿	zajong

Juhnyírás

AKKOR ÍGY BESZÉLNI MENŐ VAGY NEM MENŐ?

A magyarországi nyelvjárásokról már a XVI. században találhatunk feljegyzéseket, azonban a népnyelv iránti érdeklődés csak a nyelvújítás idején, a XVIII-XIX. század környékén élénkült fel. A népnyelv használatát ekkoriban elsősorban a műveletlen paraszti réteghez társították, mára azonban egyre értékesebbnek számítanak különféle dialektusaink, nemcsak azért, mert egyre kevesebben ismerik őket, de a köznyelvben is eltűnően van használatuk. Tehát legyünk büszkék és őrizzük meg ízes „böszörményi” nyelvhasználatunkat!

A bótba ment forgót venni.

A boltba ment szotyit venni.

Pucin eszem a kenyérfarát.

Üresen, magában eszem a kenyér végét.

A tengeriföldön tökítette el a bukszáját.

A kukoricaföldön vesztette el a pénztárcáját.

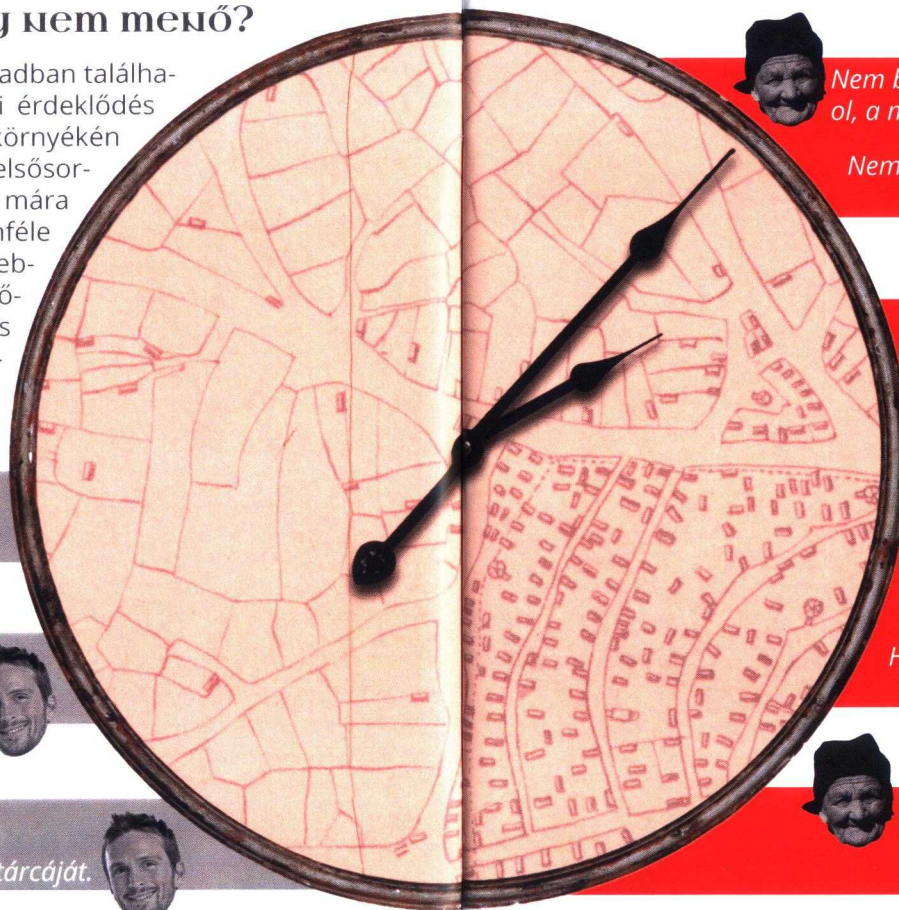
Meggórállak göringgyel, ha nem mész innen!

Megdobállak sárröggel, ha nem mész el innen.

Ne hozzák tányírt, a vasfazíkból fogjuk enni a slambucot.

No hozzon tányért, a bográcsból fogjuk enni a slambucot.

Nem bírok ezekkel a gyerekikkel, az egyik kótog, kalamol, a másik meg feszít' salapál.

Nem bírok a gyerekekkel: az egyik kopog, zajol, a másik csapkod a kezével.

Csukd be a veréce ajtót, mert kimegy az a kis furi kutya.

A hátsókert ajtaját csukd be, mert kimegy az a kis aranyos kutya.

Hozz egy darab derótot, ott van a kotlikban, a petró mellett.

Hozzál egy darab drótot, ott van abban a kis dobozban, a petróleum mellett.

Főzzél egy jó kaszroly paszujlevest!

Egy fazék bablevest főzzél.

PRÓBÁLD LEFORDÍTANI AZ ALÁBBI MONDATOKAT!

Ki zsinatol már megint? Úgy hókon vágom, attúl' kódul.
Láttad, mi van kiírva az ószlagon?

A linkát kint hagytad a pitarban, a lóca mellett, a sparhelten.
Szerintem a szomszédnak a fia. Tudod, a Józsi, aki olyan dímatlan.

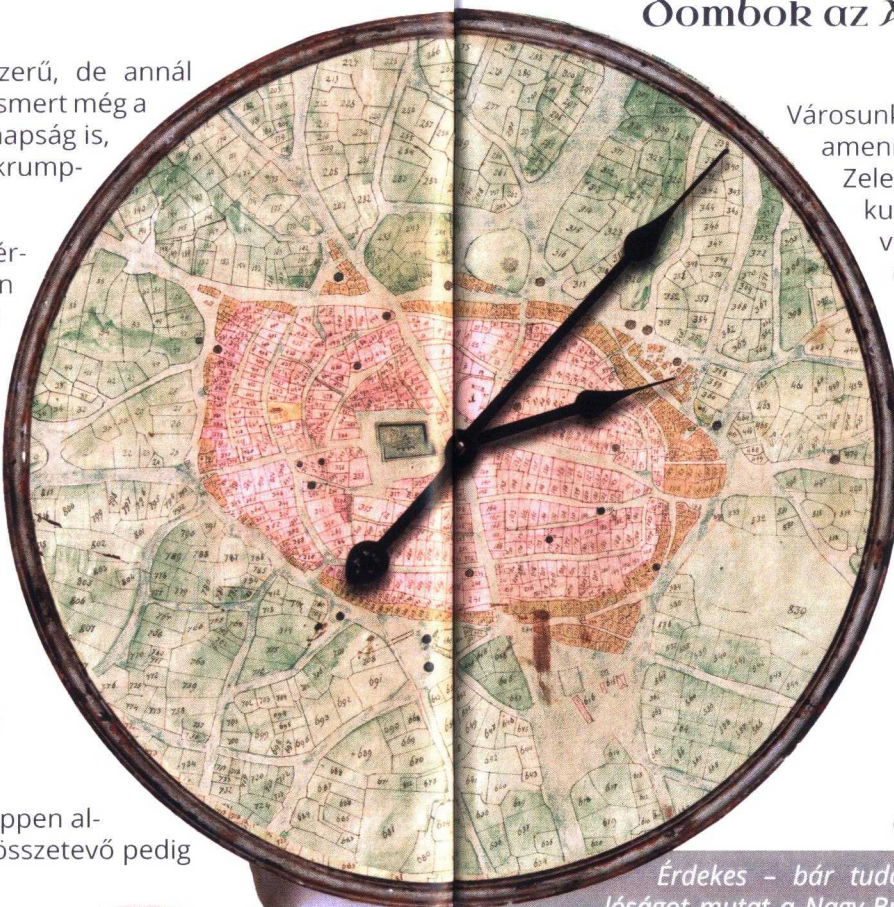

A slambuc

A hortobágyi-böszörményi pásztoember egyszerű, de annál nagyszerűbb étele ez. Van, aki öhönnek hívja, de ismert még a gyamé elnevezés is. Főételnek ették és eszik manapság is, ezért tud sértő lenni, ha egy „gyüttment” az étel krumpelis-tészta jellege miatt véletlenül leköretezi.

Annyi változata van, ahányan készítik, nem is érdemes konkrét receptet közreadni, úgy is minden böszörményi családnak megvan a maga „titkos receptje”. Így, inkább néhány alapelvnek tekinthető gondolatot sorolunk fel a készítésére vonatkozóan:

- ☛ hagyományosan a fazekat ülték körbe és úgy ették, tányér nélkül
- ☛ szabadtűzön készítve az igazi!
- ☛ a pirult része a legfinomabb, ezért szokták forgatva készíteni
- ☛ kifejezetten slambucfőzéshez tervezett kanál nélkül neki se állj
- ☛ só, víz, krumpli, tészta és szalonna mindenképpen alkatrésze e megunhatatlan ételnek – a többi összetevő pedig családfüggő
- ☛ vasfazékban jobb, mint bográcsban (sok hely szerint az utóbbi csak egy lemezből készült utánzata az igaz öntvényvasból készült fazéknak)
- ☛ főzés után a vasfazék autentikus „elmosása” homokkal és/vagy hamuval lehetséges

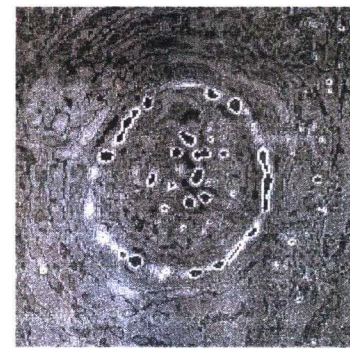

RÉSES-RÉSEN

Dombok az Alföldön, avagy ősi kultusz jelei a határban

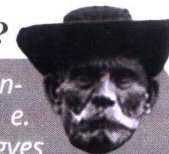
Városunk tágabb környezete már régebb óta lakott, mint amennyi a legidősebb egyiptomi piramis! Például Zelemér és Polgár határában is tártak fel neolitikus tell-településeket, ahol a magnetométeres vizsgálatok - feltehetően rituális céllal épült - ötszörös körárok-rendszer nyomait mutatták ki. A leletek kormeghatározása alapján Kr. e. 4000-3500 körül már életvitszerűen lakhatták földművelő népek.

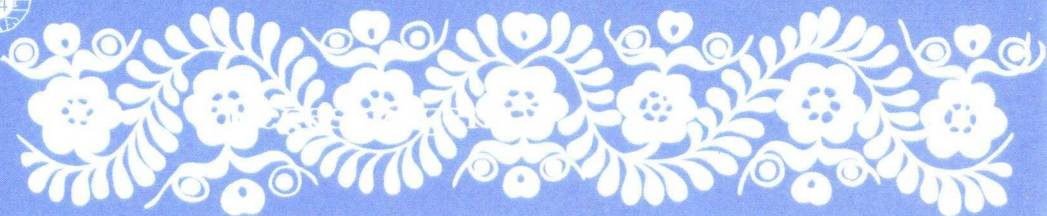
Csöszhalom magnetométeres felvétele

Oszc' ezt tudtad-e fíjam?

Érdekes – bár tudományosan nem igazolható – hasonlóságot mutat a Nagy-Britanniában található Stonehenge (Kr. e. 3100-tól épült) alaprajza és annak feltételezett szakrális funkciója az egyes környékbeli halmok feltárástapasztaltakkal.

A Pródi-halom vizsgálatai szintén hasonló hajdani funkcióról árulkodnak, nagy valószínűséggel azonos kultúrkör része volt mindkét építmény. Érdekessége még, hogy a helyszínen talált obszidián és tűzkő eszközök származási helye légvonalban is több száz km.

A városunk környékén még viszonylag nagy számban megtalálhatóak hasonló, emberi beavatkozással létrejött „dombok”. Becslések szerint számuk a Kárpát-medencében 1200-40000 közöttire tehető, habár a pontos megítélést nehezíti az utóbbi idők civilizációs terjeszkedése.

Az eddigi régészeti feltárásokból lehet tudni, hogy a neolitikus leletektől kezdve bronz- és rézkori, majd római császárkori szarmata és végül Árpád-kori emlékek kerültek elő ezekből a dombokból, ami bizonyítja, hogy különböző kultúrák hosszú évszázadokon át használták szakrális célokra ezeket az alföldi „magaslatokat”.

Funkciótól és korszaktól függően, egyéb elnevezések is használatosak ezekre a képződményekre:

Tell: Régi városokat rejtő törmelékhalom. A régi épületek bontásakor nem hordták el a törmeléket, hanem azt elegyengetve, arra épültek akár ezer éveken át az újabb települések, így a sík vidékeken több tucat méterrel is kiemelkedhettek a környezetükből.

Kurgán: Török-tatár eredetű orosz szó, melynek jelentése nagyjából sírhalom. Jellemzően 5-10 méter átmérőjű, kúp alakú képződmény, mely legtöbbször vízzel borított területeken emelkedett ki szigetszerűen.

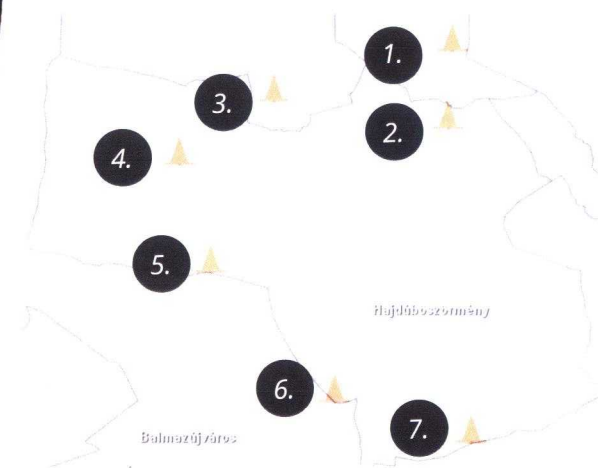
A legújabb korokban már jellemzően tájékozódási pontként funkcionáltak, napjainkban részben mezőgazdasági művelésben vannak, illetve egyes halmok természetvédelmi területként is funkcionálnak.

Oszt' ezt tudtad-e fiam?

1925-től kb. nyolc éven át, egy átlomlás fanatizáló hatására kezdett „ásatásba” a Pródi-halmon Id. Forgács Ferenc hortobágyi juhász és családja, Attila sírját keresve. Természetesen a sírt nem találták meg, a család pedig gyakorlatilag csődbe ment.

Nevezd meg az alábbi vaktérképen a környező kunhalmokat!

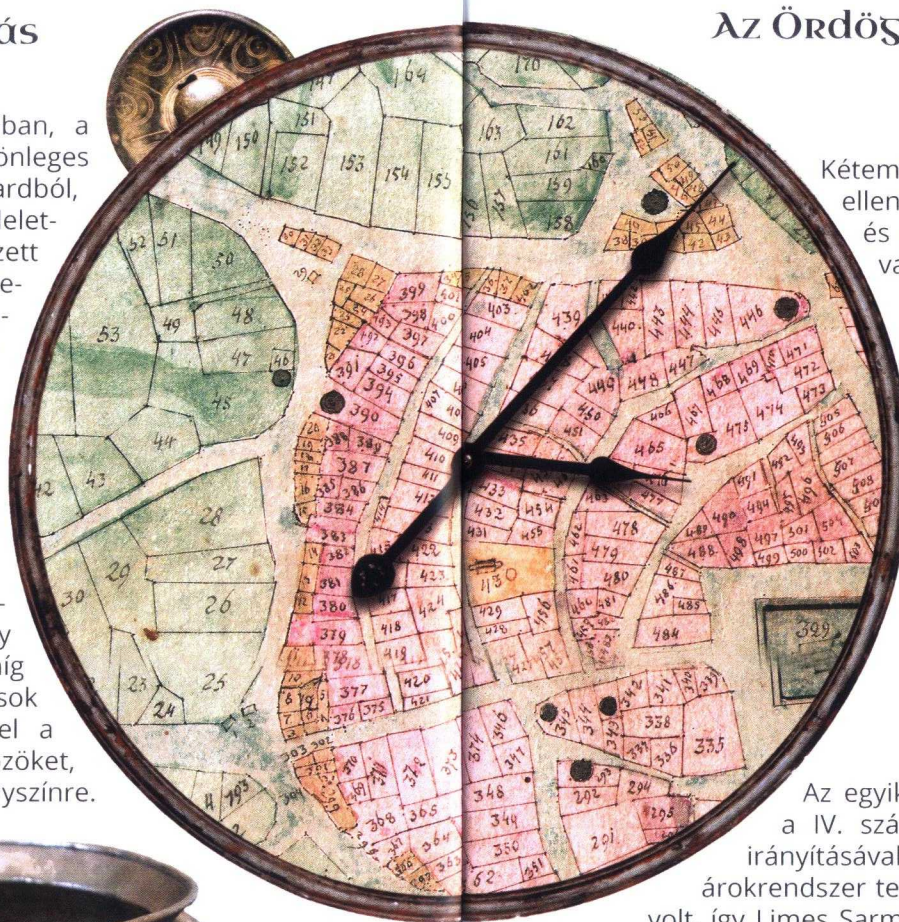
1.	-----	2.	-----
3.	-----	4.	-----
5.	-----	6.	-----
7.	-----		

Kincskeresés kukoricakapálás közben?

1858-ban történt, hogy a város déli határában, a Csege-halom közelében a földeken dolgozók különleges tárgyakra bukkantak: egy eredetileg 20 bronzkardból, 6 nagy bronzedényből és 2 bronzsisakból álló lelet-együttesre. Kalandos úton egy része el is vezett a kincseknek, nagyobb részük pedig a debreceni Református Kollégium tulajdonába és a Magyar Nemzeti Múzeum régészeti gyűjteményébe került. A leletek épségük és kutatástörténeti jelentőségük miatt a Nemzeti Múzeum késő bronzkori fémművességet bemutató, állandó régészeti kiállításán mind a mai napig megtekinthetők. A böszörményi kincs a mai napig kiemelt helyen szerepel Európa régészeti térképén.

A Kr. e. 1200-900 körüli időkből származó kardokat, edényeket egyes feltételezések szerint egy szakrális rituálé keretében helyezték a földbe, míg mások szerint az akkoriban intenzív népmozgások miatt, feltehetően átmeneti céllal rejtették el a számukra igen értékesnek számító bronz eszközöket, abban bízva, hogy később visszatérhetnek a helyszínre.

Az Ördög árka, avagy hogy kerül római rori limes a város közelébe?

Mi lehet ez?

Kétembonyi mély, olykor hat-tíz méter széles árkok, az ellenséget váró oldalon magas töltéssel, kivágott fákkal és gerendákkal erősítve, vesszőfonadékkal magasztva?

Az Ördög árkanak egy részlete

Az egyik leginkább elfogadott elmélet szerint, valamikor a IV. század második felében – talán római mérnökök irányításával –, szarmaták hozták létre a véderendszeret. Az árokrendszer tehát nagy valószínűséggel szarmata védelmi vonal volt, így Limes Sarmatiae néven is emlegetik egyes szerzők, bár írott forrásokban soha nem fordult elő ez az elnevezés.

A Dunakanyartól egészen az Al-Dunáig megtalálhatóak az egykori limesrendszer nyomai, mint például az az árok, amely a Hajdúhadház és városunk határában lévő erdőben található - valaha ez is a sáncrendszer része volt.

Erről halloctál-e már jányom?

Csak üsd be az alábbi koordinátákat okostelefonodba, vagy olvasd be a QR-kódot és egy kincsvadászattal összekötött kirándulással felfedezheted a több ezer éves sáncrendszer Debrecen-környéki vonalát:

Szélesség N 47° 31,708'

Hosszúság E 21° 43,331'

Mohamedán ősök a keresztény hajdúk előtti rorokból?

Kik voltak a böszörmények?

A középkori Magyarország mohamedán vallású lakóinak összefoglaló neve (izmaeliták, szaracénok), akik az Árpád-korban jelentős szerepet töltek be az egykori gazdasági életben, mivel leginkább pénzügyekkel és kereskedelemmel foglalkoztak. A honfoglaló magyarokra még nagyfokú vallási türelem volt jellemző, ezért is tartják elfogadható elméletnek, hogy a vándorlások korában csatlakoztak a magyarokhoz a böszörmények ősei. A volgai bolgár eredettől a török besenyőkön át egészen az iráni nyelvet beszélő alánokig többféle elmélet létezik az eredetükre vonatkozóan. Van olyan feltételezés is, miszerint eredetük egészen a Hvárezmi Birodalomig vezethető vissza.

Böszörmények ábrázolása

A tatárjárás után ez a népcsoport részben eltűnt, illetve asszimilálódott a többségi társadalomba. Ehhez járulhatott hozzá az 1222-ben kiadott Aranybulla egyik korlátozó pontja:

„Iudei et Saraceni nec monetarum nec salinarum cameris nec aliis publicis officiis preficientur”, azaz „A zsidók és szaracénusok (>>böszörmények<<) pénzverdei és sótiszték nem lehetnek, sem más közhivatalokat nem viselhetnek.”

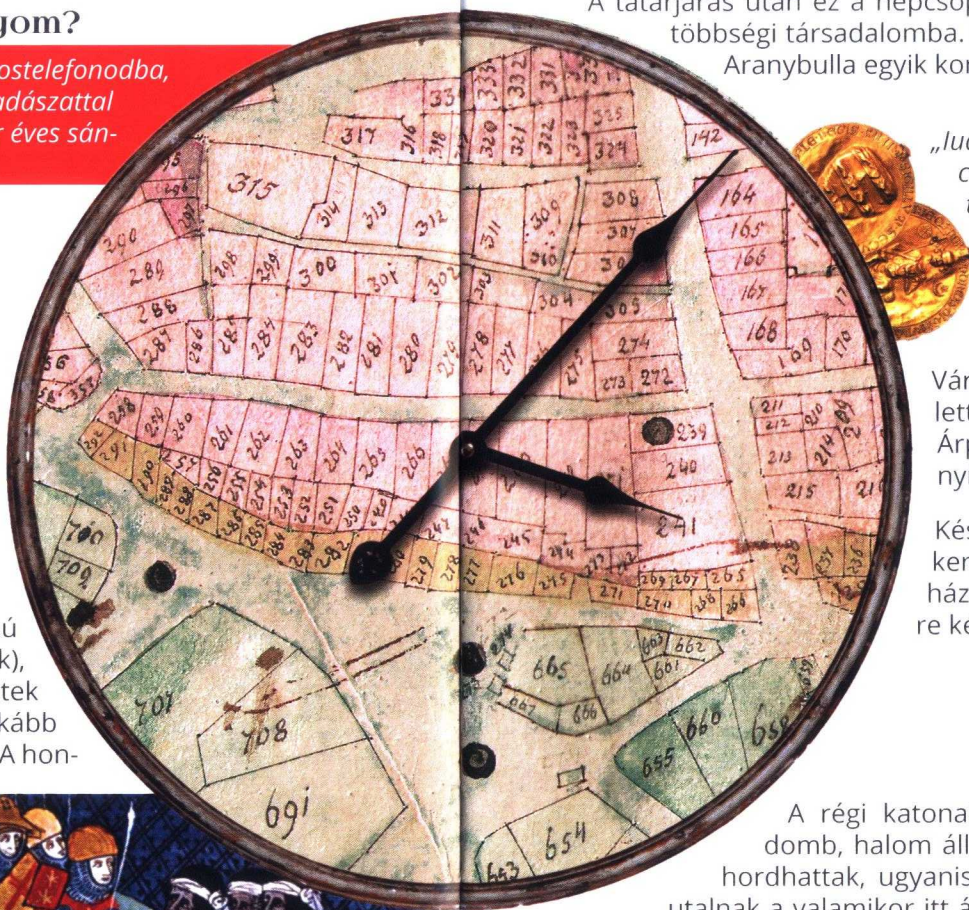
Városunk jelenlegi határában, a dorogi út melletti téglagyár környékén terülhetett el az Árpád-kori Böszörmény falu, ami egyúttal a nyírségi izmaeliták központja is lehetett.

Később beolvadásuk folyamatát gyorsítandó, keresztény templom építésére, vegyesházasságra, szokások elhagyására, széttelepülésre kényszerítették az izmaelitákat királyaink.

Várak és erődök

Vár utca, Domb utca

A régi katonai térképeken még látszik, hogy valamiféle, domb, halom állhatott a város ezen részén, amit 1842-re elhordhattak, ugyanis innentől már csak az utcanevek (1929-től) utalnak a valamikor itt állhatott erődítésre, „várdára”. Egy valamikori böszörményi krónikás, Rápolti Pap Mihály református lelkész feljegyzésében 1676-ban azt írta, hogy a város német őrseget kapott, nehogy elpártoljon a kurucokhoz. Még korábbi származó kutatási adat Mátyás király egyik oklevele, amiben említést tesz egy Böszörményben épülő kastélyról. Sajnos pontos adatok híján nem lehet rekonstruálni, hogyan is nézhetett ki ez az erődítés, de nagy valószínűséggel fából és földből emelt vár lehetett vagy még inkább erődített udvarház, ami a korabeli kereskedelmi főútvonalon a vámszedés központja lehetett.

Templomerőd

Az 1782-es katonai felmérés térképén még jól láthatóak a külön színnel jelzett házsorok, melyek elnevezése „Árokalja” volt. Az akkori, állandóan lakott városmag és az azt körülvevő kertesség határán árok és sáncrendszer volt, ami a hajdúvárosok tipikus védrendszerének fontos elemeként szolgált. A hegyi váraktól az különböztette meg, hogy kőépület nem nagyon volt benne, inkább földsáncok és árkok rendszere alkotta. A legkülső övet latorkertnek hívták, utána jött a huszárvár, majd a belső vár, aminek a közepén volt az egyetlen kőépület.

Bocskai téri Református templom

Hajdúpalánk

A hajdúpalánk legbelső részén erős falú templom és azt körülvevő kőfal állt bástyákkal és tornyokkal, ami az utolsó mentsvár volt az ellenség esetleges betörésekor. Az erődített templomok Erdélyben, Dunántúlon is megtalálhatóak, melyek még a török kor előtt épültek. Hajdúszoboszlóban 2005-ben végeztek ásásokat a mai Bocskai téri református templom környékén, így találtak rá a terméskőből és téglából vegyesen épült, 1 méter széles falakra, valamint a háromnegyed kör alakú, 7 méter átmérőjű tornyokra.

OSZC' EZT TUDTAD-E FIJAM?

A görög-perzsa háborút feldolgozó, 300 című amerikai akciófilmhez igen hasonló történet esett meg Hajdúszoboszló városában. A 17. századi török bosszú-hadjárat, a Szejdi-dúlás (1660.04.29.) idején, mintegy 250-300 fegyveres hajdú és az itt maradt lakosság, Szoboszló régi temploma körül rendezkedett be védelemre. Az első rohamot ugyan visszaverték, sok janicsár holtteste maradt a falak körül, végül a túlerő kerekedett felül. Kecskeméti Balázs és az erőd vitéz védői valamennyien életüket áldozták városukért, otthonaikért.

RÁCBÖSZÖRMÉNY ÉS AZ „OROSZ OLDAL” TÖRTÉNETI HÁTTERE

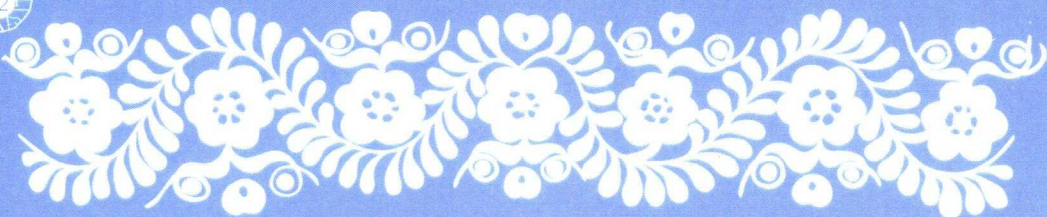
A város a XV. században Brankovics György szerb uralkodó, majd a Hunyadiak birtoka volt. Ekkoriban a török hódítás elől menekülve délszlávok telepedtek le a városban, akiknek a vallása még görög keleti, azaz ortodox keresztény lehetett, mivel majd csak az 1646-ban, az ungvári unió megkötése után Rómához csatlakozókat nevezhetjük görög katolikusoknak. Még további kutatásokra van szükség, hogy kiderüljön, a hajdúk letelepítése előtt éltek-e itt bizánci keresztények.

ERRŐL HALLOTTÁL-E MÁR JÁNYOM?

Zelemér, Szentlászló, Monostor, Szentpál, Kismacs, Nagymacs, Etelaka, Szilgyháza és sorolhatnánk még az alig-alig ismert vagy éppen már rég elfeledett egykori környékbeli települések nevét. Ha szeretnél ezekről bővebb ismereteket szerezni, nézd meg Youtube-on a téma egyik szakértőjével, Lévai Bélával felvett beszélgetéseket.

A híres-hírhedt hajdúk rövid története

A környék helységnevei napjainkig az egykori hajdúság több évszázados dicső történetére emlékeztetnek. Elég akár Hajdú-Bihar megye, akár a hajdani Hajdúkerület településeinek nevére gondolni. Kevesen tudják azonban, mit jelent pontosan, illetve honnan eredhet a hajdú kifejezés? Fontos leszögezni, hogy a hajdú nem egy etnikai vagy vallási kategória, így a megoldás ennél némileg bonyolultabb, a történet pedig egészen a középkor misztikus éveibe vezethető vissza.

Az egyik elmélet szerint két lehetséges magyarázat létezik: A történészek szerint a hajdú kifejezés a hajtó szóból származik.

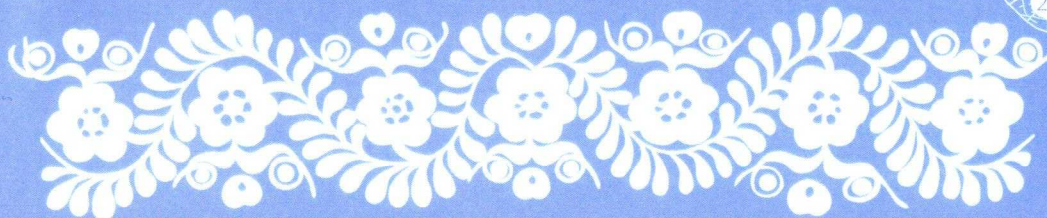

Egy másik feltételezés szerint a szerb "hajduk" szóból ered, (melynek jelentése: vitéz, bátor) utalva a kezdetben többségben lévő délszláv elemekre.

Oszt' ezt tudtad-e fiam?

A hajdú szó etimológiája: "marhahajcsár", "16.-17. századi gyalogos parasztkatona", "magyar néprajzi csoport tagja Hajdú-Bihar megyéből", "magyaros öltözetű altiszt, poroszló". A hajtó folyamatos melléknévi ige-névéből lett a 'd' zöngésülésével (mint például a hajtanból hajdan), a szóvégi 'ó' hang 'ú' változásra pedig példa: aszú, háború. A szó sok európai nyelvbe átszármazott, például a Balkánon "felkelő", illetve 'betyár, rabló, útonálló' jelentésben is. Az idegen alakok - mint például a német Heiduck, a francia heiduque vagy a szerb hajduk - általában a magyar szó többes, illetve tárgyragos alakján alapulnak.

PRO ÉS KONTRA

Történelmünk első nagy Habsburg-ellenes felkelése, a Bocskai-szabadságharc vezetett az ún. hajdúszabadság, azaz a kollektív nemesség elismeréséhez. Ők alkották Báthory Gábor, Bethlen, I. és II. Rákóczi György hadának túlnyomó részét, ők képviselték Erdély fő fegyveres erejét, történetük így egybefonódik Erdély történetének minden jelentősebb eseményével.

Az igazsághoz tartozik viszont az is, hogy a hajdúkról szóló források, nemcsak a hazáért fegyvert fogó, a nemzet szabadságát visszaszerző közösségről írnak, hanem mint istentelen népről, vagy a zsoldért, szabad „sákmánért” apjukat, anyjukat levágó csöcselékről is, akik adott esetben például Erdélyt még a töröknél is kegyetlenebbül pusztították. Mi sem bizonyítja ezt jobban mint, hogy egyes területeken a hajdú szót a haramia, bandita szinonimájaként is használták.

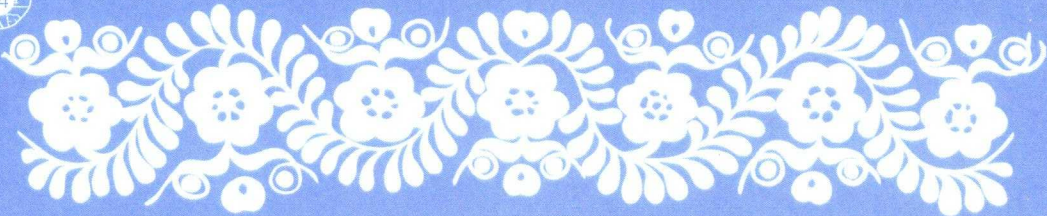
Oszt' ezt tudtad-e fiam?

Városunk címere is emléket állít a hajdú harcmodor híres elemének, a hajdúlesnek: Bocskai és a hajdúk első közösen vívott győztes ütközete, az álmosdi csata (1604. okt. 15.), meghatározó módon befolyásolta a szabadságharc további kimenetelét, az adománylevél meg is magyarázza e jelképek értelmét. A lobogó láng és a nap, a hajnalban véget érő ütközetre utal, amelyet Bocskai katonái a hajdúles mesteri alkalmazásával és a német tábor felgyújtásával fejeztek be.

Harcértéküket is vegyesen ítélték meg: míg bátorságuk miatt koruk legkiválóbb katonái voltak, addig fegyelmezetlenségük messze a nyugat-európai seregek alatt volt.

A hajdúk letelepítését a Bocskai által 1605. december 12-én kiadott ünnepélyes kiváltságlevél mondta ki. Ezzel 9254 hajdúvitézt telepített le családostól saját birtokain, illetve emelt nemesi rangra. A nemesi cím nőágon is örökölhető volt. A kapott kollektív nemesség nagyon hasonlított a székelyek és jászok korábban kapott előjogaihoz, katonai jellegét tekintve pedig a kozákok hadi szervezetével mutatott hasonlóságot a hajdúk közössége.

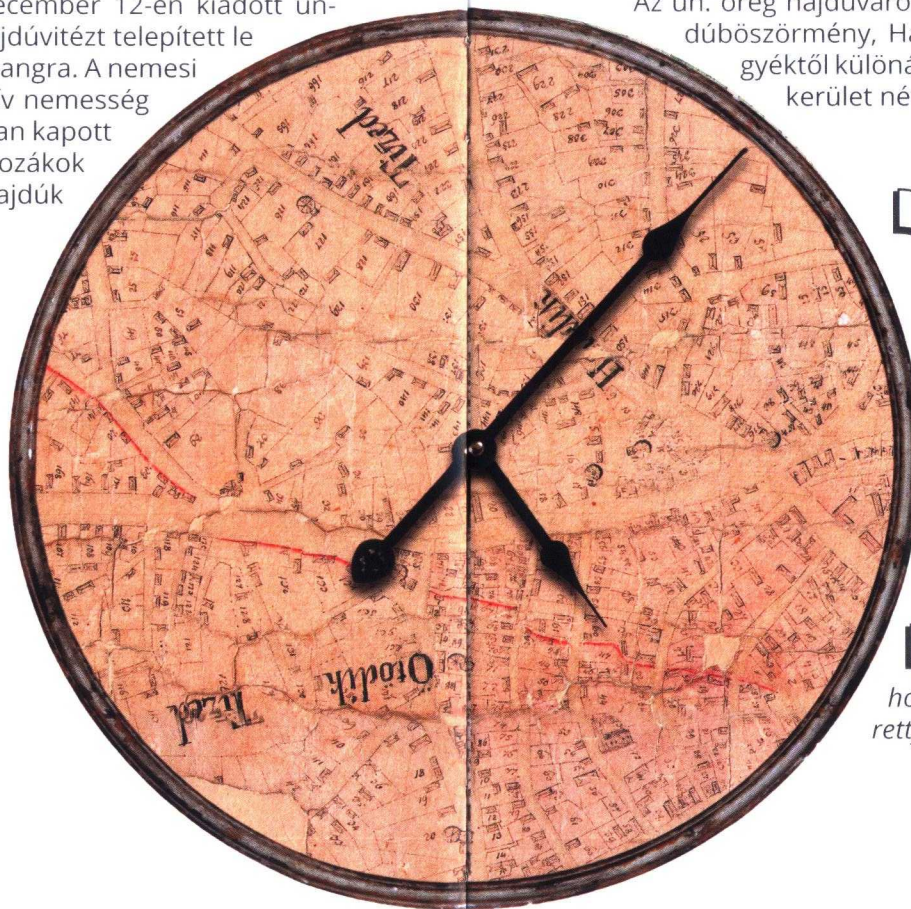
„Hogy pedig a mi említett vitézeink bizonytalan lakhelyeikről el ne széledjenek, és idegen joghatóság alá ne kerüljenek, hanem mindenkor meghatározott állandó helyen lakva a mi erdélyországi hű székelyeink szokása szerint Magyar- és Erdélyországnak minél hasznosabb és sikeresebb szolgálatot telessenek, és hogy együttesen mindig készen találtassanak: nekik adományozzuk Szabolcs vármegyében fekvő, tokaji várunkhoz tartozó egész Kálló városát, hasonlóképpen Nánás, Dorog és Varjas puszta birtokainkat, Hadház, Vámospércs, Sima és Vid nevű részjóságainkat, minden hasznával és járulékával.”

Ebben az oklevélben még nem szerepelt Böszörmény település neve, ide csak később kerültek a Kálló városában megtelepedni nem tudó hajdúk, Báthory Gábor által, az 1609. szeptember 13-án Váradon kelt cserelével alapján. Hasonló jogokkal rendelkeztek még hosszabb-rövidebb ideig a bihari „kishajdú városok” (pl. Derecske, Kaba) és az ún. hajdútelepek is.

Az ún. öreg hajdúvárosok (Hajdúdorog, Hajdúhadház, Hajdúnánás, Hajdúböszörmény, Hajdúszoboszló és Vámospércs) önálló – a vármegyéktől különálló – közigazgatási egységet alkottak 1876-ig Hajdúkerület néven, melynek Hajdúböszörmény volt a központja.

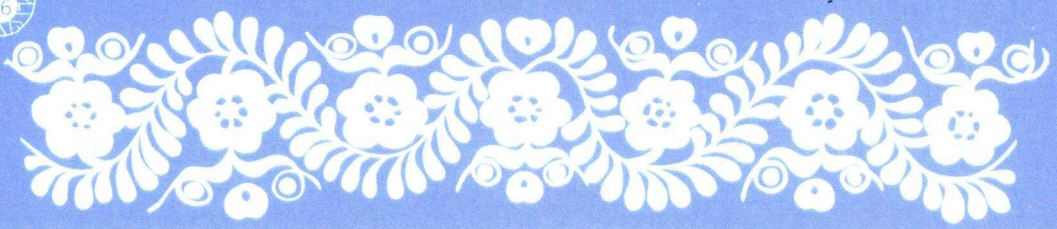

 Nagy László: *Hajdúvitézek* című könyvében igen tárgyias hangvételen, előfeltevésektől mentesen olvashattok további érdekes részleteket a hajdúk történetével kapcsolatban, valamint átfogó képet kaphattok dicső és kevésbé hősiestetteikről egyaránt.

 Porcsalmy Gyula: *Hajdúböszörmény rövid története a Hajdúkerület megszűnéséig* című műve további számtalan érdekességet tartalmaz.

 Nyakas Miklós: *A bihari kishajdú városok története* című könyvéből pedig megtudhatod, hogy válhatott egy időre hajdúvárossá Derecske, Berettyóújfalu és még számos egyéb település is.

A letelepítők emlékezete

Böszörmény a mai napig őrzi a letelepítők emlékét: Bocskai fejedelem nevét viseli például több oktatási intézmény, a helyi gyógyfürdő, illetve egy tér. Habár Báthory Gábor fejdelmet éppen a hajdúk gyilkolták meg, az ő nevének állít emléket egy körút, valamint a városháza egyik termét is róla neveztek el.

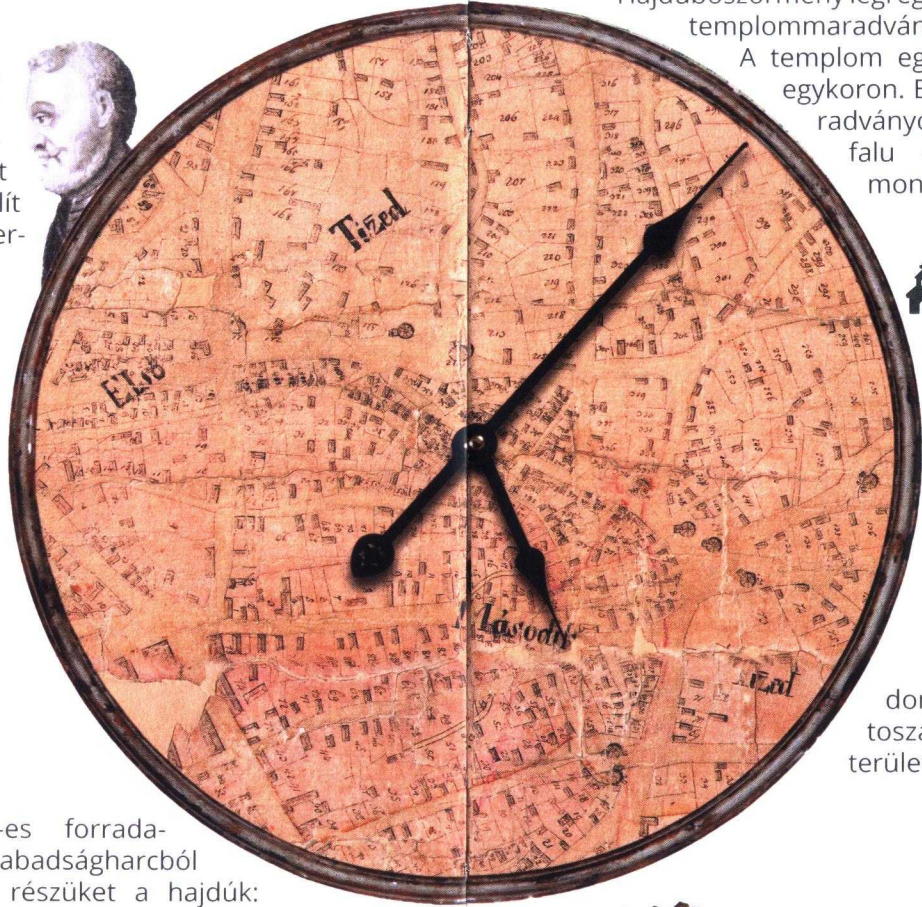
Az 1848-'49-es forradalom és szabadságharcból is kivették a részüket a hajdúk: a 17. (Bocskai) huszárezred volt az egyik legjelentősebb katonai alakulat az akkor még működő Hajdúkerület részéről, melynek szervezésével Hajdúböszörmény országgyűlési képviselőjét, illetve későbbi kormánybiztosát, Silye Gábort bízták meg. A Hajdúsági Múzeumban megtekinthető többek között az ezred magvát adó ún. Würtemberg-huszárok egyik pecsétnyomója és egy 1849-ben készült toborzózászló is.

Legendák és mítoszok

Hajdúböszörmény legrégebbi műemléke nem más, mint egy gótikus stílusú templommaradvány, mely a XVI. század második felében épült. A templom egy neolitikus mesterséges halmon magasodott egykoron. Első ízben 1332-ben említik, és ezek az épületmaradványok jelentették a középkorban elpusztult Zelemér falu egyetlen hagyatékát. A templom romjaihoz mondák, legendák, történetek sokasága fűződik:

 Az egyik szerint éltek itt ún. "veres barátok" – nevüket vörös csuhájukról kapták –, akikről az a hír járta, hogy fiatal nőket rabolnak el, akik persze sohasem kerülnek elő.

 A helyiek körében él egy soha nem bizonyított legenda, miszerint földalatti alagút van Hajdúböszörmény és Bodaszőlő (régiben Zelemér) között.

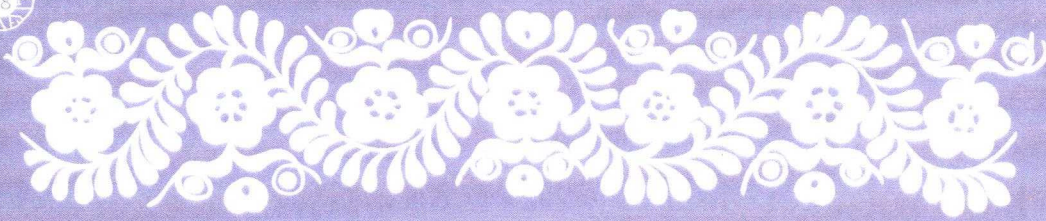
 Mint sok magyarországi településnek, Zelemérnek is megvan a maga – egyébként tudományosan szintén sosem bizonyított – Attila-mítosza: egyesek azt feltételezik, hogy Attila király ezen a területen nevelkedhetett.

Erről hallottál-e már jányom?

Porcsalmy Gyula: Boda Katalin című regényének – mely első ízben 1893-ban jelent meg – alapjául a Boda-monda szolgált. A helyiek körében népszerű könyv szerint Boda Katalin adományozta Bodát a böszörményi hajdúknak, cserébe azért, hogy segítettek a Boda családnak megszabadulni ellenségüktől, a Pallagi családtól és visszaszerezni elrabolt birtokaikat.

Oszc' ezt tudta-e fijam?

A Porcsalmy-regény a rejtélyes alagút mellett kísérteteket is említ a Boda-kastély környékén: „A böszörményi nagy erdőben bujkálóknak kétszeres okuk volt kerülni a Boda kastélyt és Zelemér romjainak tájékát. Azt rebesgették, hogy kísértet jár a romok közt, női ruhában, ki éjjelenként szétbontott hajjal kóborol a romok közt s a templom romlatag falai meg a Boda kastély mellett a Szomolynek hegynél leborul, jajgat, sír, imádkozik. A szerencsétlenek nem merészeltek a náluk még szerencsétlenebbhez közelíteni sem. Kerülték azt a tájékot már messziről, ahol az a szellem járt-kelt.

„Ott hasy csapat, papot”

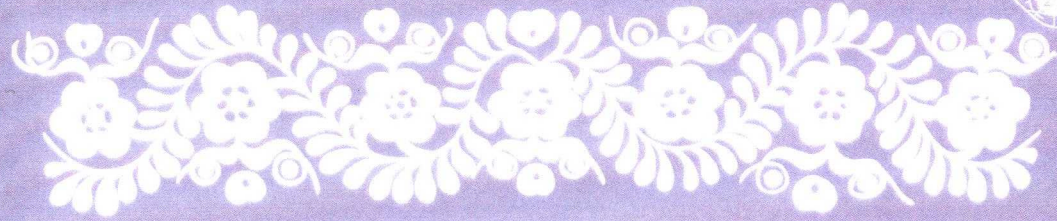
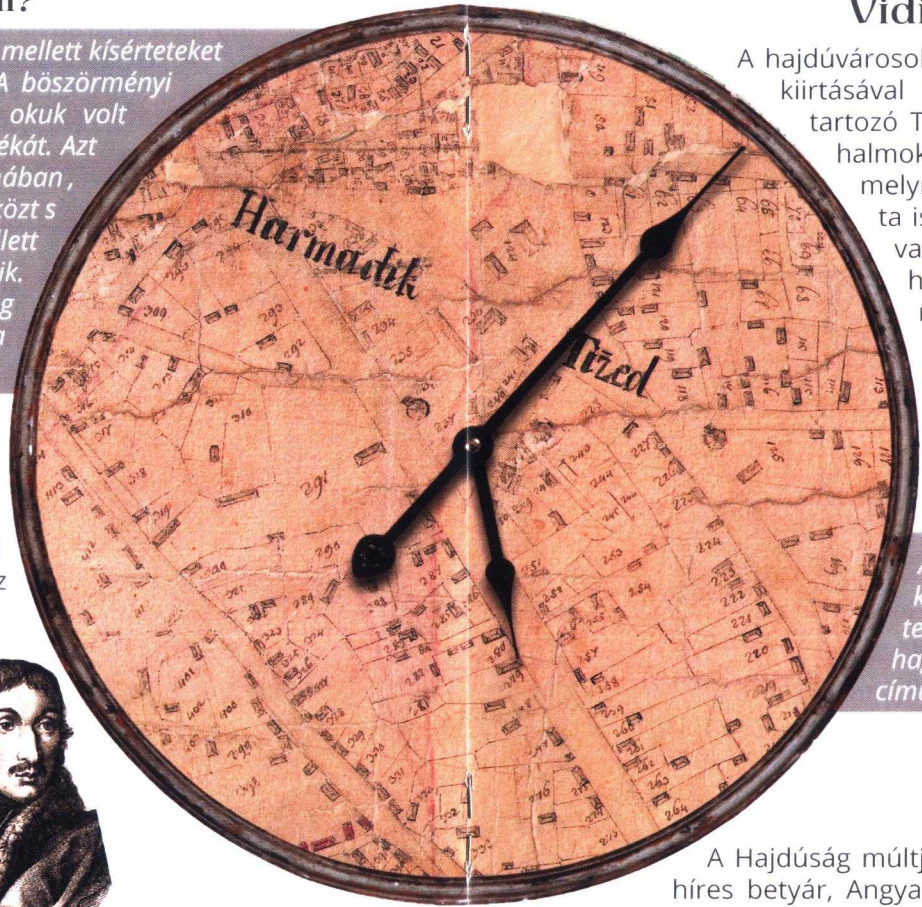
Bizonyára mindenki ismeri a fenti szólásmondást, mely – úgy hírlik – Böszörményből származik és híres költőnkhez, Csokonai Vitéz Mihályhoz kötődik:

A hajdúböszörményi Bocskai István Általános Iskola helyén állt valaha a református egyház parókiája, itt élt Nagy István költő-lelkész, akit szoros barátság fűzött Csokonai Vitéz Mihályhoz. Az anekdota szerint ő volt az a „kálomista pap”, akivel megegett a Petőfi Sándor Csokonai című, ismert versében megörökített történet: a pincéből a költő csapatért (mert a házban nem talált) a szomszédba ment át:

” A szomszédban valami lakzi volt,
Elébe hoztak ételt és italt;
És ím, az étel és a bor mellett
És a zenének hanginál
Csapat, papot, mindent elfelejtett
Csokonai Vitéz Mihály.

ITT ÁLLT AZ A HÁZ,
AHOI CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY
A HAGYOMÁNY SZERINT
NAGY ISTVÁN PÁP-KÖLTŐ BARÁTJÁNÁL
„CSAPOT, PAPOT, MINDENT FELEJTETT”
A TÖRTÉNETET PETŐFI SÁNDOR IS
MEGIRTA „CSOKONAI” VERSÉBEN.
MEGJELÖLTE A VÁROSI TANÁCS
1964

Vidi rációk és a Testhalom monda

A hajdúvárosok híres mondái közé tartozik a (hajdú)vidi rációk kiirtásával kapcsolatos népi hiedelem, a Hajdúnánáshoz tartozó Testhalom mondája (Ha nem tudod, mik azok a halmok, lapozz vissza a 13. oldalra!). A monda alapja – melynek van böszörményi, nánási és hadházi változata is –, hogy tényleg létezett egy Vid nevű falu, ahol valóban rációk laktak, akik ráadásul a böszörményi hajdúkkal egy időben ellenségek is voltak a források szerint. A monda hátteréről a lentebb ajánlott könyvben olvashattok részletesebben, amiből azt is megtudhatjátok, mi lehetett a történelmi háttere az ellenségeskedésnek.

Oszc' ezt tudta-e fijam?

A környék népmondáival, történeteivel kapcsolatos kutatási eredményeit részletesen olvashatjátok Szekeres Gyula: Rejtett hagyományok Bocskai hajdúinak népmondáiban című könyvében.

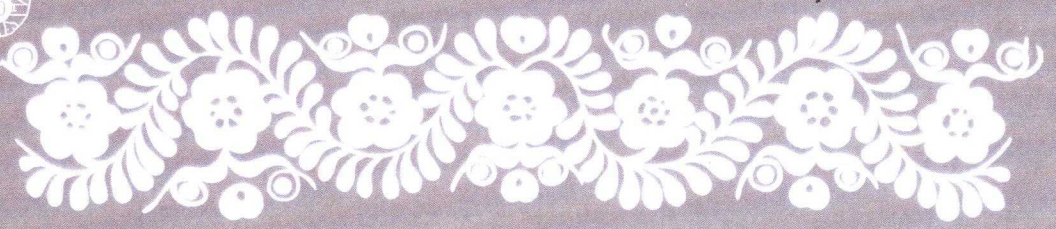

A csárdák betyárvilága

A Hajdúság múltjának részét jelentette a betyárélet is: például a híres betyár, Angyal Bandi Böszörményben raboskodott egy ideig, a Hajdúkerület székházának egykori pincebörtönében. De a környéken „garázdálkodott” Sós Pesta és egy generációnyi eltéréssel Rossz Sóvágó Jankó is. Előbbi még urakat sarcoló, szegényeket pártoló „klasszikus betyár” volt, míg utóbbi inkább már inkább hétköznapi bűnöző, aki nem csak rabol, hanem gyilkol is.

Az Alföldön a gémeskútnak egyébként hírközlő szerepe is volt: így jelezték a pásztoroknak a delelés, az itatás, az étkezés idejét (hírközlés). Még korábban, a kútgém állásáról tudta a betyár, hogy pandúrok tartózkodnak a csárda környékén.

Pásztor messenger

Az itt látható ábrák a nádudvari pásztorz jelzéseket mutatják be.

A gulyába, vagy a ménesbe befogadott idegen jószágot sürgősen el kell tüntetni, mert keresik.

Rideg nő tartózkodik a pásztorszálláson. Elvégezte a pásztorok ruhájának mosását, foltozását és hajlandó szerelmi szolgáltatásokra is...

Elkészült az ebéd, jöjjetek ebédelni.

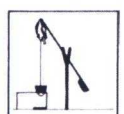
Nagy baj, szerencsétlenség történt.

Vigyázz, hivatalos ember érkezett!

Vigyázz, látogató gazdák érkeztek, ha nem a saját lovon ül, cseréld át a magadéra.

Megérkezett az ócskás. Vette a bőrt, hullott szőrt, gyapjút és pipaszárat, rámás tükröt, bicskát, bajuszpedrőt árult.

A kút rossz, beomlott, vagy vize nem jó. Ne gyere a közelébe sem!

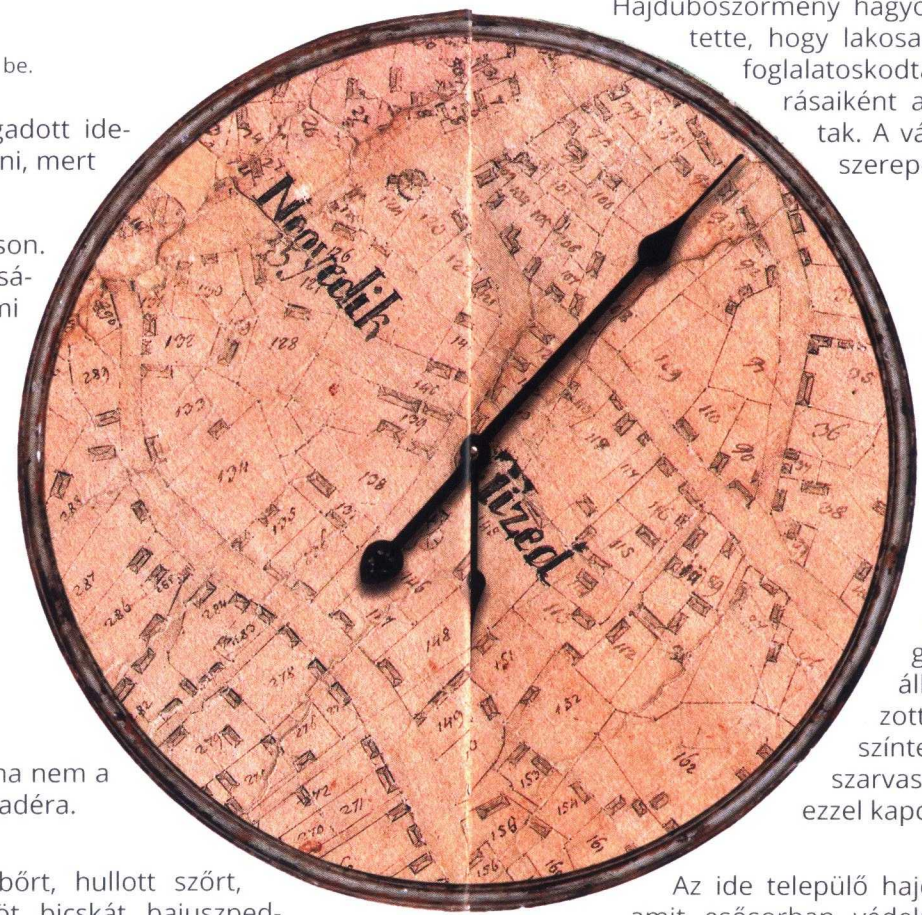
Hajtsák a jószágokat az itatóhoz.

A számadó nem tartózkodik a legelőn. Haza, vagy a csárdába ment.

A kút vize nem iható, mert valaki beleölté magát/ jószág fulladt bele.

Hajdúböszörmény hagyományos mezővárosnak számított, ez azt jelentette, hogy lakosai elsősorban mezőgazdasággal és állattartással foglalkozkodtak, hiszen a hajdúvárosok fő megélhetési forrásaiként a gabonatermelés és az állattenyésztés szolgált. A város életében egyébként napjainkban is jelentős szerepet játszik az agrárágazat.

Messze földön híres településszerkezet

Hajdúböszörmény méltán híres városszerkezete mai szemmel nézve is modernnek számít. A lakóház és a gazdasági tevékenység szintere térben elkülönült, az ilyen településtípust kétbelsőtelkesnek, vagy más néven ólaskertesnek is hívják. Gazdasági és katonai-védelmi okai egyaránt voltak az ilyen jellegű felosztásnak. A mértani középpontban volt az erődtített templom, majd ezt vette körül a sűrűn beépített belső városmag, amit végül ugyancsak körkörösén a gazdasági kertek öveztek. A belső városmagban álló lakóházak mindegyikéhez egy-egy kert tartozott, amely a gazdasági tevékenység végzésének a szintere is volt. Itt tartották a nagyjószágokat (lovak, szarvasmarhák), a gazdasági terményeket, s itt zajlott az ezzel kapcsolatos munkavégzés is.

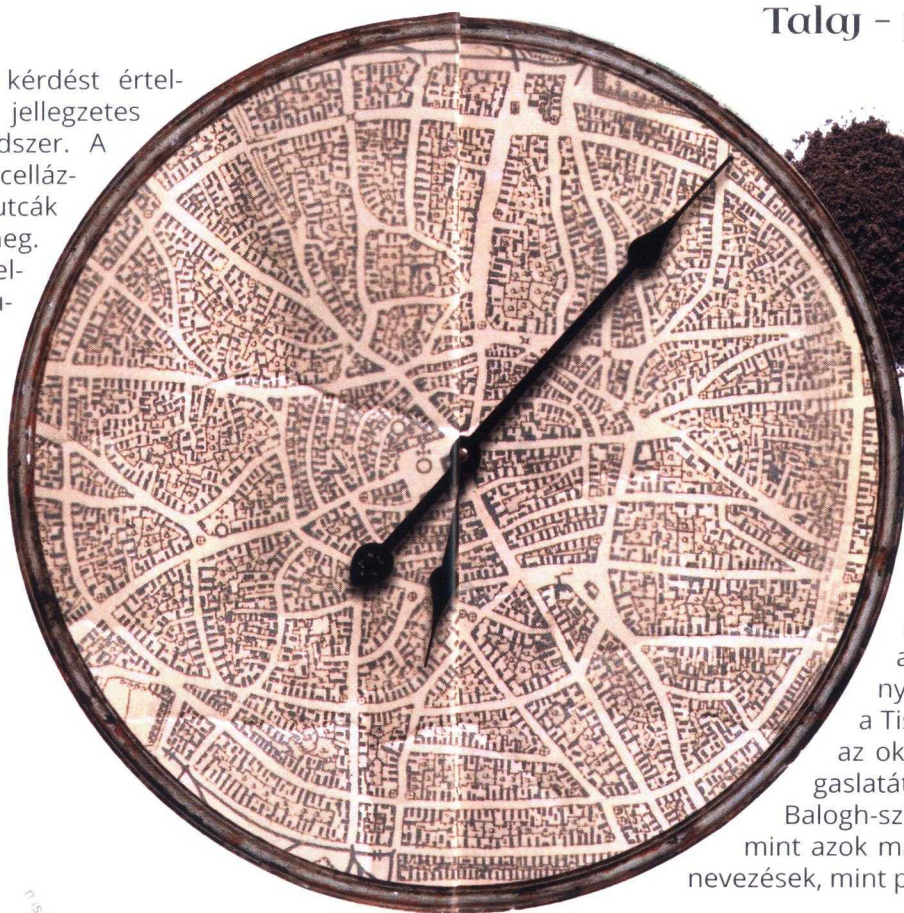
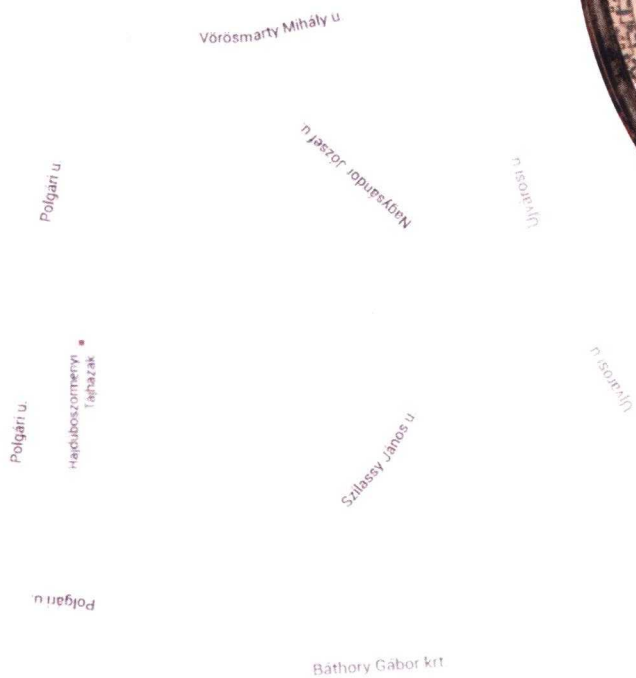
Az ide települő hajdúvitézek megörökölték a településszerkezetet, amit esősorban védelmi szempontok miatt, némi praktikus változtatást követően meg is tartottak: a városból kivezető utak végén lévő négy kaput megerősítették, a belső városmagot pedig árokkal és palánkkal vették körbe.

Te melyik zugban laksz?

Sok településen valószínűleg nehéz volna a kérdést értelmezni, Hajdúböszörményben azonban a jellegzetes településszerkezet miatt alakult ki a zugrendszer. A korábban óriási méretű kerteket sokan felparcellázták, melyek építészeti feltárását zugok, zsákutcák sokszor labirintusszerű elágazásával oldották meg. A város szabályos, pókhálószerű szerkezete mellett másik jellegzetessége a szabálytalan, zegzugos utcahálózat.

Számold meg, hány zug található ezen térképrészleten! Kérdezzétek meg szüleiteket, nagyszüleiteket, tudják-e, melyik zugnak mi a neve?

Talaj - fekete föld, homokos és szikes területek találkozása

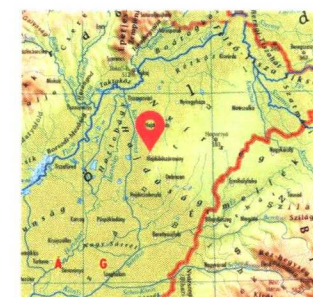
A szomszédos Nyírségben a szél felszínformáló munkája eredményeként a hordalékkúp anyagából az északi irányú szelek homokot halmoztak fel, amelyen futóhomok, humuszos homok és ún. kovárványos barna erdőtalaj alakult ki. Ezzel párhuzamosan a Hajdúságban igen jó termőképességű csernozjomtalajok képződtek, mivel a szelek finomabb szemcseméretű löszet halmoztak fel. A Hortobágy, valamint a Berettyó-, Körösvidék felszínét a folyóvíz alakította ki, és a Tisza szabályozásáig ez volt a folyó ártere, így itt elsősorban a szikes és réti talaj jellemző.

Vízgazdálkodás

A 19. századi folyószabályozásokig a Tisza ártere a város határáig ért, így a mai Keleti-főcsatornától nyugatra fekvő területeket rendszeresen elöntötte a Tisza vize, illetve a Hortobágy folyón levonuló ár. Ez az oka annak, hogy a hajdúböszörményi Rét sok magaslátát mind a mai napig "sziget"-nek hívják a helyiek, pl. Balogh-sziget, Kupa-sziget. A hajdani vizes területekre, valamint azok madár-, és állatvilágára emlékeztetnek az olyan elnevezések, mint például Hattyas-, Hollós-, Csukás-, vagy a Ludas-tó.

Hajdúböszörmény környékének vízrajza a Tisza szabályozása:

Természetes erőforrások, megújuló energia

Városunkban régi hagyományai vannak a malomhasználatnak: az állati erővel hajtottat hívták szárazmalomnak, de városunkban működött néhány szél- és vízenergiával működő malom is – előbbire példa az 1863-ban épült Kerékgyártó malom. Az 1800-as évek elején már közel 100, hasonló elven működő malom működött Hajdúböszörményben, ezeket később a kevésbé környezetbarát, de nagyobb teljesítményű gőzmalmok szorították ki.

Tölgyesek és puszták

Az alföldi puszták jóval erdőselebbek voltak a múltban, viszont a több ezer éves civilizációs behatások – legelőállatok, intenzív mezőgazdaság, az ember erdőirtó tevékenysége, folyószabályozások – miatt ennek már csak nyomai fedezhetők fel.

Ezek egyik utolsó hírmondói a hajdúböszörményi gyertyános és gyöngyvirágos tölgyes erdőrészek, melyek egyébként helyi jelentőségű természetvédelmi területként vannak nyilvántartva. Jellemző növényfajuk a kocsányos tölgy, mellettük pedig megtalálható az adott társulás nevének megfelelően többek között a gyertyán, és a gyöngyvirág.

Erről hallottál-e már jányom?

Dr. Sónagó Mihály: *Hajdúböszörmény madarai* című kiadvány a környéken megtalálható madarakról közöl érdekes információkat, ami ráadásul digitálisan is elérhető a Magyar Elektronikus Könyvtár weboldaláról.

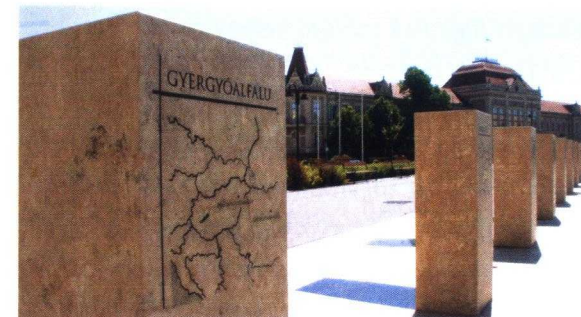
Oszt' ezt tudtad-e fiam?

A Hortobágyi Nemzeti Park délkeleti csücske közigazgatásilag Hajdúböszörményhez tartozik (Bagota-pusztá), ahol többek között megfigyelhető a daruvonulás és Európa legnagyobb testű repülő madara, a túzok is. Növényzete ürmös és cickafarkos szikes rét, mely részben intenzíven legeltetett.

Újrónafő, a kihelyezett hajdúsági település

Magyarország egyik legfiatalabb faluja a Győr-Moson-Sopron megyében található Újrónafő, amit 1940-ben, Hajdúböszörményből érkező családok alapítottak. A leszármazottak is beszélnek még a böszörményi dialektust és a tipikus alföldi ételnek, a birkapörköltnek rendszeres fesztivált is szerveznek.

Testvérvárosi emlékmű a főtéren

Erről hallottál-e már jányom?

Móroczné Nagy Mária írt is erről egy könyvet, „Egy országon át: Hajdúböszörménytől Újrónafőig” címmel. Varjasi Imre pedig „A város, amely elenged és visszafogad” címmel szerkesztett tanulmányfüzetet a témával kapcsolatban.

Pásztordalok

A térséget régóta meghatározó pásztorkodás hagyománya mellett a sör és a borfogyasztás kultúrája is jelentős volt, éppen ezért számos csárdást és kocsmát találhattak az idelátogatók. A következő dal nemcsak a pásztoréletet, hanem a hajdan híres helyi csárdák hangulatát is megjeleníti. Az eredeti dalszövegben pedig megfigyelhetőek a hajdúsági dialektus jellegzetességei.

Poródon a Békás, Réten a Tirimpó

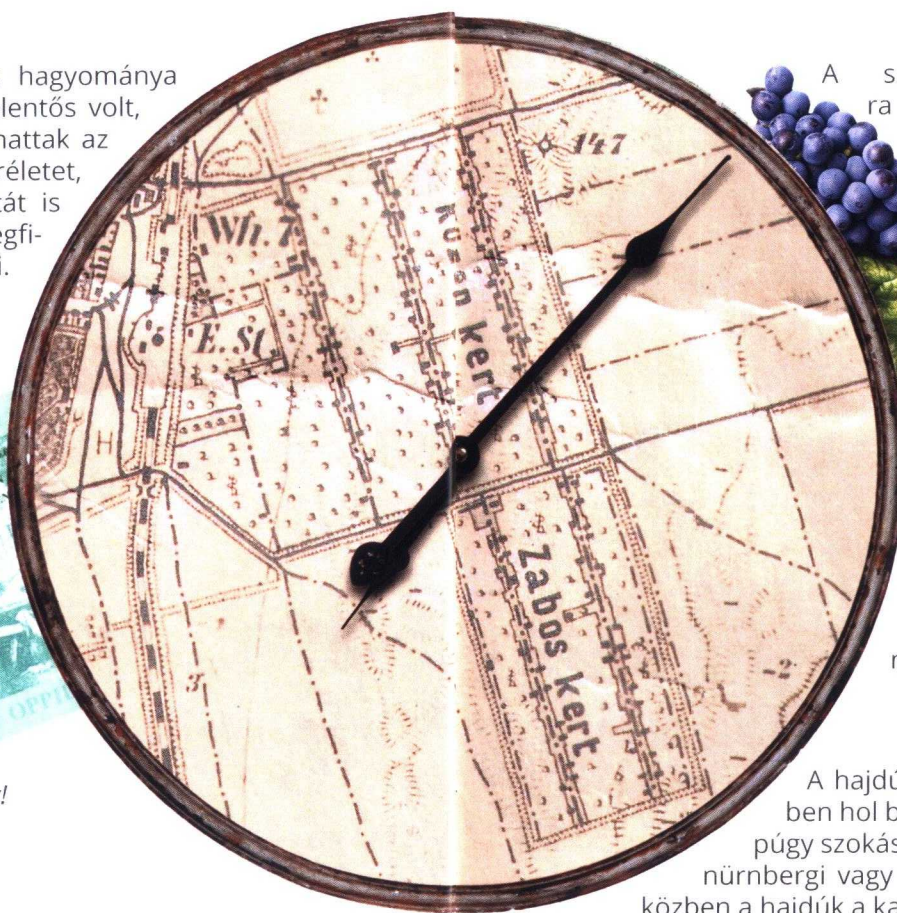
*Poródon a Békás, Réten a Tirimpó,
Túlsó város szílen van a Messzilátó.
Híres Külső csárda, táncos a Nóvella,
Átkozott a Ződág, gyilkos a Kaszárnya.
Most ugrik a csikós a háttas lovára,
Hegyeken, vögyeken tanál egy csárdára.
Csaplárosné hallya! hozzon egy icce bort,
Hadd mossa le nekem a torkomról a port.
Kincsem csaplárosné, miféle csárda ez?*

*Sok szegín' legínnek mulató helye ez?
Nyissa ki az ajtót, hadd mennek bé rajta,
Vesse meg az ágyat, hadd aludgyak rajta.
Nem nyitom, nem nyitom, mert nem tudom ki vagy!
Lenn a Tiszántúlról vagy innen való vagy.
Szíles a tornácom, tőgyfaajtó rajta;
Sok szegín' legín' is bekopogtat rajta.*

Erről halloztál-e már jányom?

Szekeres Gyula kapcsolódó könyve – *Poródon a Békás, Réten a Tirimpó... – Csárdák, kocsmák, csapszékek Hajdúböszörményben és környékén* című könyve többek között a dalban említett „vendéglátóipari egységek” behatárolására is kísérletet tesz, amiből az is kiderül, hogy nem is olyan egyértelmű, pontosan hol is voltak ezek a korabeli szórakozóhelyek.

Sör és bor

A szőlészet, borászat is évszázados múlt-
ra tekint vissza, például a város első szőlőskert-
jének tartott Vénkert nevű településrész – ami
ma már lakott része a városnak – első írásos
említésére egészen a XVIII. század ele-
jéről találunk forrásokat. Később kezdtek
szőlőskertnek kiosztani a mai Középkert és
Zaboskert nevű településrész helyén talál-
ható földeket. Érdekeség, hogy volt a város-
ban egy Édenkert nevű terület is, amit szintén
szőlőművelésre használtak egykor.

A serfőzésnek is évszázados hagyományai van-
nak városunkban! A mai Luther Márton utcát
1929 előtt még Serföző utcának hívták, utalva
az itt üzemelő serföző házakra. Sercsapszékre
utaló jegyzőkönyvi forrást találunk már 1755-ből
is, de a református keresztelési anyakönyvekben
is felbukkan a serföző és sercsaplár szakma meg-
nevezés az 1700-as évekből.

Hajdútánc

A hajdúk történelmét ismerve, inni és mulatni – és köz-
ben hol bottal, hol karddal táncolni – győztes csata után ép-
púgy szokás lehetett, mint egy-egy állatszállítmány szerencsés
nürnbergi vagy bécsi célba juttatásakor. A források szerint tánc
közben a hajdúk a kardjukat a szájukba vették és úgy ropták. A helyiek
közül talán sokan nem is tudják, de a magyar
hajdútánc Európa-szerte híres látványosság
volt, például Bruckhard von Birkenstein
1686-ban kiadott geometria tankönyvében
Justus van der Nypoort „Hajdútánc Kapron-
ca előtt” című metszetén négy hajdú látható:
három szablyával, guggolós-ugrós táncot jár,
a negyedik pedig hosszú, kúpos végű fúvós
hangszeren játszik.

Ez a fegyveres katonatánc formai elemei alapján igazi nemzetközi jelenség volt, hiszen tartalmaz albán, török, szláv és még kitudja, milyen elemeket is. Sőt, a táncudományok a férfitáncokon belül külön kategóriaként kezelik az ún. haidau táncot, ami a Kárpát-medencei eszközös (pl. bot, kasza, kard, seprű), küzdőjellegű, fegyvertáncok (pl. botolók: cigánybotoló, pásztorbotoló) egyik fajtája.

Csigacsinálás

A Hajdúság vidékén elmaradhatatlan volt a csigacsinálás. Az volt a szokás, hogy egy héttel a lakodalom előtt a rokonok, barátok és ismerősök összegyűltek a háznál. A lányok és asszonyok egy-egy tál liszttel, míg a férfiak egy kulacs borral érkeztek. Az idősebb asszonyok tésztát gyúrtak és nyújtottak, a fiatalok pedig pergették a tésztát.

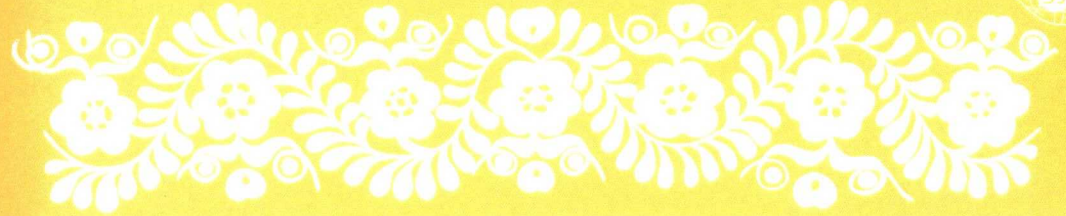

Hajdúböszörményben az a mondás járta, hogy „amíg a csiga vígít le nem tapossák”, addig nem lehet hazamenni (a lakodalomból). Igazi közösségi tevékenység volt: közös asztalnál dolgoztak a barátnők, rokonok, a fiatalok ilyenkor tanultak sokat az idősebbektől – például az ételek elkészítését –, közben pedig pletykáltak és énekeltek, például csigapergető nótákat.

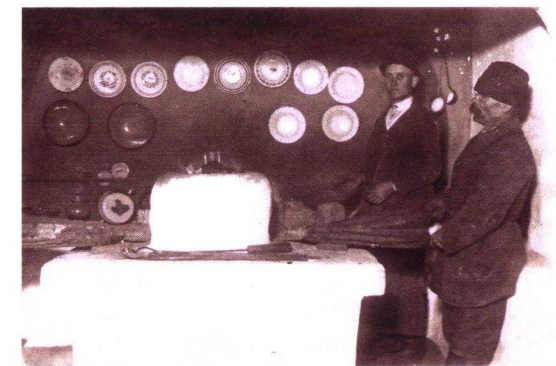
Erről halloctál-e már jányom?

Szekeres Gyula: „Az élet három szüksége...” – Születés, a házasság és a halál körüli szokások a hajdúvárosokban című könyvét ajánljuk a téma iránt bővebben érdeklődőknek, valamint a Hajdúsági Múzeum állandó kiállítását a hajdúsági fafaragásokról, ugyanis a helyben készült csigacsináló bordák és mángorlók a Hajdúságban sokszor művészi igényességgel készültek.

Böszörményi Csengők

A hortobágyi pásztorok körében igen kedveltek voltak az ún. „böszörményi csengők”. A legkorábbi ismert, évszámmal ellátott harang alakú csengő 1816-ból való. Ettől kezdve folyamatosan gyártottak harangokat, egészen az 1940-es évekig, az utolsó mester haláláig. A leghíresebb csengőkészítő mesterek a T. Nagy dinasztia tagjai voltak. A Hajdúsági Múzeum gazdálkodást bemutató állandó kiállításán bármikor megtekinthetők a harang alakú, finom vonalvezetésű, gránátalmás díszítményű helyi értékeink.

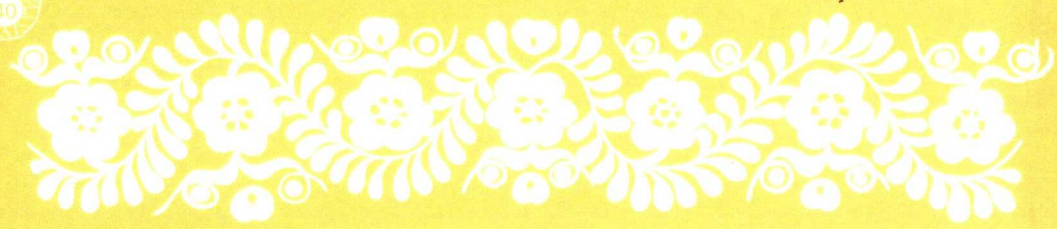

Réz olvasztása csengőöntéshez

Böszörményi népviselet

Szorosan véve népviseleten azokat a ruhákat értjük, melyek anyagát a nép maga termeli és ezekből készíti el viseletét. A Hajdúságban elsősorban az alföldi városi, illetve mezővárosi viseletek voltak jellemzőek. Híresebb darabjai a böszörményi kisbunda a nők számára, valamint a férfiaknak a böszörményi nyakas szűr, melynek jellegzetessége a sötétbarna posztó alapon egyszerre megjelenő kétféle díszítőtechnika: az ősi posztóvirágzás és az újabb eredetű himzés.

Oszc'ezc tudcad-e, fiam?

Bizonyára sokan ismerik a mondást: Kítették a szűröd? Eredetileg a lánykérés rituáléjából eredeztethető. Ez általában úgy zajlott, hogy a legény a gátorban (A szó jelentését lásd a szótárban!) felejtette a szűrét, és ha a lánynak tetszett a kérő, akkor bevitte a szűrt a házba, ellenkező esetben pedig kiakasztotta a kapura, innen ered, hogy „kítették a szűrít”, illetve az, hogy „jó helyre akasztotta a szűrt.”

Böszörményi temetkezési hagyományok

A település hagyányaiból kiemelkedik még a „temetőművészet” is, ugyanis a Nyugati temetőben – egy védett parcellában – napjainkban is szokás csónak alakú fejfás sírokba temetkezni. Az egykori református temetőben lévő fejfák mérete, formája és díszítése az elhunyt korára, nemére és vagyoni helyzetére egyaránt utal. A "csónakos" fejfák eredete máig nincs egyértelműen tisztázva: egyesek szerint ősi ugor csónakos temetkezési szokásokra vezethető vissza, mások szerint áradáskor a halottakat csak csónakban vihették ki a temetőbe.

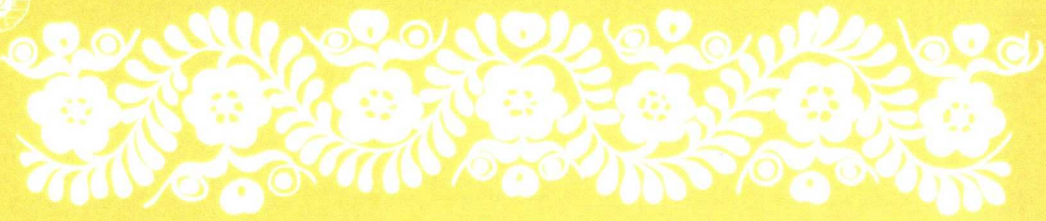

Kuriózum jellegét jól mutatja, hogy legközelebb a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Szatmárcsekén találunk hasonlót, illetve folyamatban van a magyar fejfás temetők világörökségi nyilvántartásba vétele is. A Hajdúsági Múzeumban egyébként megtekinthetők a településre jellemző halottkultusz emlékei, köztük a hajdúböszörményi nyugati temetőből az 1960-as évek végén, jó állapotban előkerült festett koporsók is. Az 1850-'80 közötti időszakban készítették őket, és általában gyermekeket vagy fiatalon elhunyt legényeket, leányokat temettek festett koporsókba.

Kopjafás temető részlet Hajdúböszörményben

Hajdúböszörményi tájházak

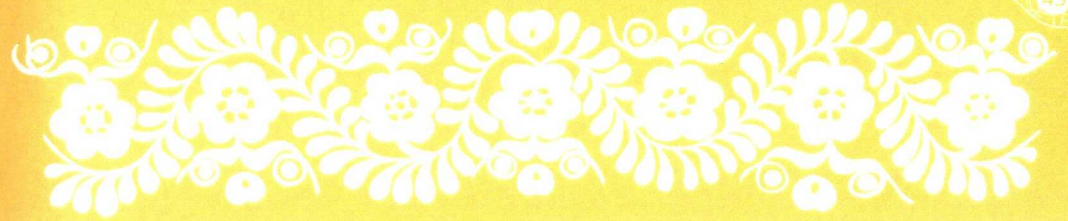
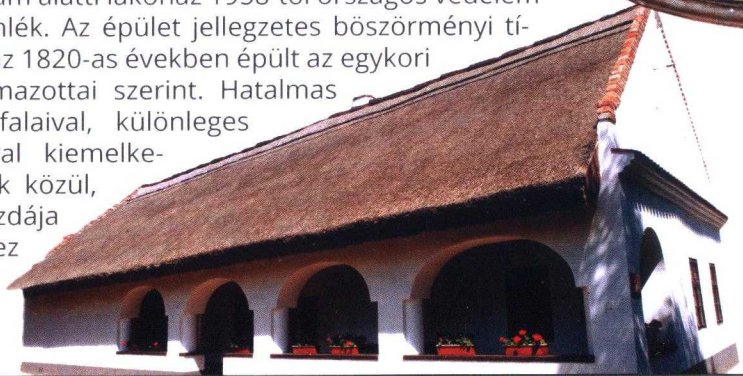
A népi építészet emlékeit őrzi a Hajdúböszörményi Tájházak épületegyüttes, ahol a házak a XVIII. század vége és XIX. század közepe közöttiek. A Polgári utcai népi épületegyüttes a város kertségi övezetében jött létre, összesen öt portát és melléképületeit meghagyva, az eredeti állapot konzerválásával hozták létre, ami sokáig kempingként is működött. A megtartott parasztházak és melléképületek műemlékileg védettek jelenleg is.

A hajdúböszörményi skanzen

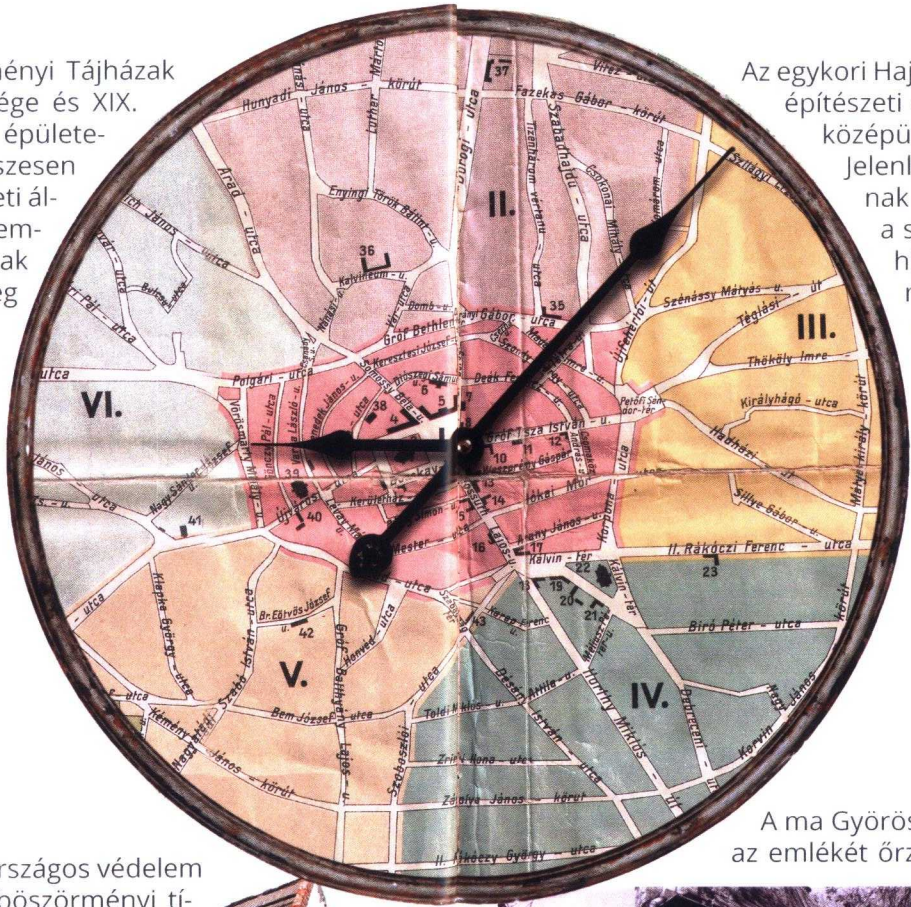
Hajdúböszörményi Népi Hajdúház

A Hunyadi krt. 2/a szám alatti lakóház 1958-tól országos védelem alatt álló népi műemlék. Az épület jellegzetes böszörményi típusú hajdúház, ami az 1820-as években épült az egykori tulajdonosok leszármazottai szerint. Hatalmas méretével, vaskos falaival, különleges kialakítású tornácával kiemelkedik a népi lakóházak közül, utalva arra, hogy gazdája a módosabb réteghez tartozott.

Hajdúkerület székháza

Az egykori Hajdúkerület székháza az Alföld egyik legjelentősebb építészeti emléke, a megye legrégebbi nem egyházi jellegű középülete. 1762 és 1871 között, három fázisban épült. Jelenleg a Hajdúsági Múzeumnak és a városi bíróságnak ad otthont. A Hajdúkerület böszörményi börtöne a székház pincéjében volt, itt raboskodott például a híres alföldi betyár, Angyal Bandi is. Az 1839-es év második felében összesen, mintegy 151 rab fordult meg a pincéjében - egy korabeli rabtartási lista adatai szerint.

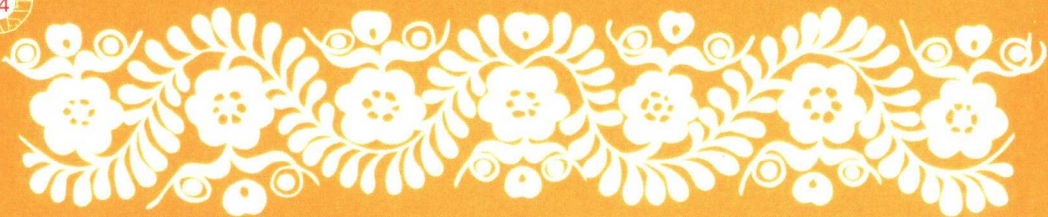
A Hajdúsági Múzeum napjainkban

Györffy-Györössy-kúria

A ma Györössy kertként ismert utca az egykor itt állt kúriának az emlékét őrzi. A panellakások helyén valamikor a Szérűskert nevű településrész állt, ahol a Györffy család késő barokk stílusban építtette fel kúriáját hajdúböszörményi mesterekkel. A familia régi hajdúnemesi család volt, tagjai főleg hivatalnoki tisztségeket töltöttek be. A kúriát 1894-ben Györössy Móric árvaszéki ülnök kapta meg a hozzátartozó telekkel Györffy Ferenc ügyvédtől, aki szintén régi hajdúnemes család sarja volt. Mielőtt 1989-ben lebontották volna, a Déri Múzeum tulajdonában állt.

Györössy-ház

BÁRSONY-HÁZ

A Vörösmarty utca 2. szám alatti egykori ház pontos építési dátuma nem ismert, a leszármazottak elbeszélése alapján valamikor a XIX. század elejére tehető. Anyagában, szerkezetében és beosztásában magába sűrítette az alföldi, abból is különösen a hajdúböszörményi népi építészet jellemzőit. A ház országos műemlékvédelem alatt állt, majd a rendszerváltás után megmagyarázhatatlan módon ez megszűnt, a házat pedig lebontották. Pedig nemcsak hajdúsági jellemzői miatt volt különleges, hanem mert a településszerkezet meghatározó részén állt: az akkor állandóan lakott belső mag és az ólaskertek övezetének határán épült, éppen amikor már elkezdték belakni ezt a részt is. Másik érdekessége a háznak, hogy a napóleoni háborúk idején a városból toborzott hajdúk közül páran dezertálva, itt húzták meg magukat, amit a Debrecenből kirendelt német katonaság szabályos utcai harcot rendezve torolt meg, ami- ben civilek is életüket veszítették.

Bársonyház

ERRŐL HALLOTTÁL-E MÁR, JÁNYOM?

Az MTV "Kerekék és lépések" című, 1991-ben készült sorozatának egyik részében Hajdúböszörménybe is ellátogattak, a kb. 8 perces részlet megtalálható a Youtube-on, amit a QR kód beolvasása után meg is nézhetnek!

XX. század

Keleti-FŐCSATORNA

Az 55 éve még külön, nagybetűvel írt „Keleti Főcsatorna” 1956 nyarán készült el végleg, ekkor adták át a Keleti-főcsatornát, amely Tiszalóktól kezdve a Tiszát és a Berettyót kötötte össze csaknem 98 kilométeren át.

A város határát is átszelő mesterséges „folyó” tervei több száz évre nyúlnak vissza: eleinte a só, majd később a gabona szállítását szerették volna könnyebbé tenni a korszakban még mocsaras területeken, majd a XIX. századi folyószabályozások utáni aszályos évek már öntözőcsatorna gondolatát vetették fel, később a két cél már együtt jelentkezett.

OSZT EZT TUDTAD-E, FIJAM?

Lokálpatrióta: latin és görög eredetű jelentése „helyi, hazafi”. A Tudományos és Könyvelvi Szavak Magyar Értelmező Szótára így definiálja: olyan ember, akit erős érzelmek kötnek szűkebb hazájához, szülővidékéhez, lakóhelyéhez; annak emlékeit, értékeit nagy gonddal ápolja és védi.

A Keleti-főcsatorna (Tóth László fényképe)

Mire ténylegesen elkészült a csatorna, a hajózhatósági funkció már háttérbe szorult a vasút fejlődése miatt, viszont napjainkban kiemelt gazdasági jelentőségét mutatja, hogy ez biztosítja a környékbeli települések ivóvízbázisát, de halgazdasági és idegenforgalmi szerepe sem elhanyagolható.

Erről halloctál-e már jányom?

A Pál Nagy Balázs szerkesztésében megjelent „Hajdúböszörmény kilencszázhuszonhétszer a Magyar Távirati Iroda jelentéseiben - 1920-1949” című könyv igazi csemegéje a 20. század történelmét kedvelőknek, főként ha az olvasó egyúttal lokálpatrióta érzületű is. A vizsgált korszak társadalmi folyamatai, változásai a sokszor csak helyi jelentőségű MTI jelentésekben is jól visszatükröződnek:

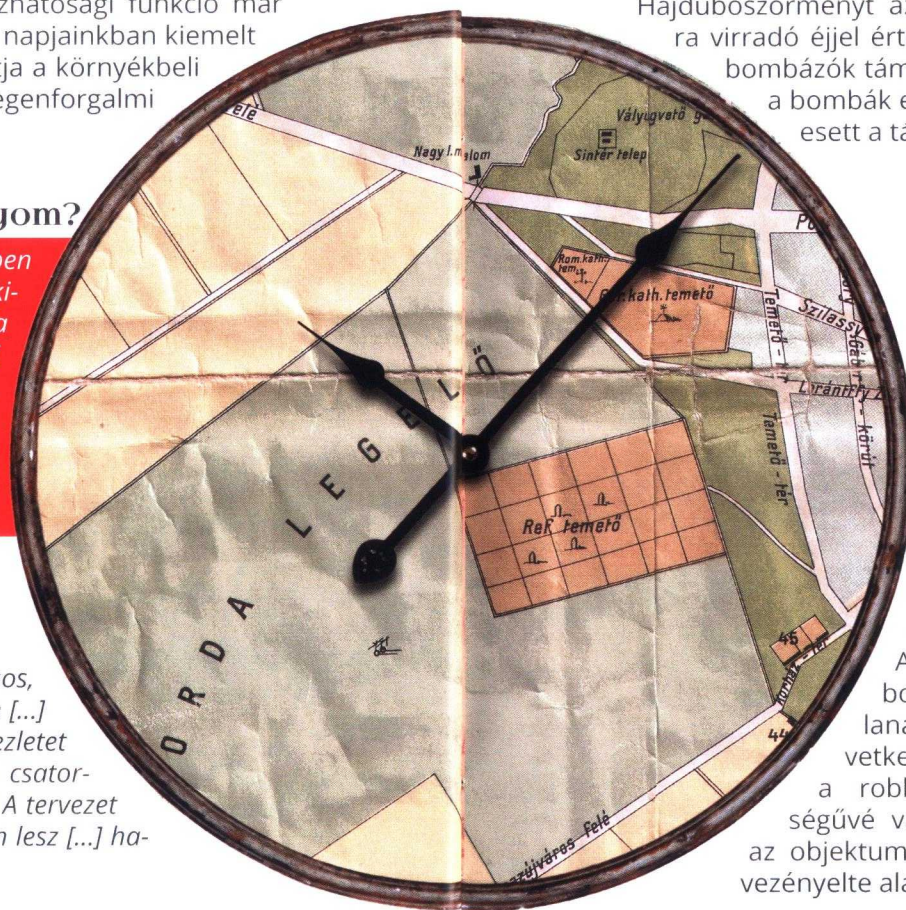
1941. május 21. 22 óra 15 perc

”Berzsényi György miniszteri osztálytanácsos, az Országos Öntözésügyi Hivatal kiküldöttje [...] Hajdúböszörményben [...] helyszíni értekezletet tartott a tervbe vett felső-tiszai hajózható csatorna építési munkálataival kapcsolatban. [...] A tervezet szerint [...] Hajdúböszörmény [...] határában lesz [...] hajókírákódó és kikötő. [...]

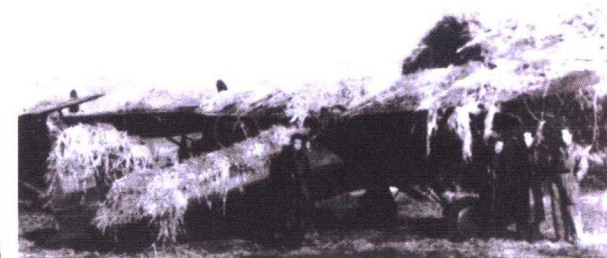
II. világháború - bombázások és a diktatúrák rémítetei

A kezdet: "eltévedt" lengyel pilóta Hajdúböszörményben

Habár Magyarországon ekkoriban még nem voltak harci események, városunkat azonban már 1939-ben megcsapta a háború előszele: az 1939-es német-lengyel háborúnak egyik epizódja volt egy - feltehetően menekülő - lengyel PZL P-11 C típusú vadászgép leszállása a város határában, a Csige Varga-tanya mellett.

Hajdúböszörményt az első bombatalálat 1944. augusztus 12-ről 13-ra virradó éjjel érte: a Csordalegelőn kialakított tábori repteret brit bombázók támadták meg éjszaka. A rossz látási viszonyok miatt a bombák egy része a városra hullott, így sok civil is áldozatul esett a támadásnak.

Álcázott PLZ P-11 C vadászgép

A második támadást 1944. augusztus 21-én délelőtt hajtották végre. Az amerikaiak 102 Liberátor bombázója és 49 Mustang vadászgépe indult a város melletti repülőtér elpusztítására. A támadás során 22 ezer, egyenként kilenc kilós bombát dobtak a környékre. Volt köztük olyan pillanatgyújtós repesz bomba is, amely a robbanás következtében 1000-1500 darabra hullott szét és a robbanási hőtől egy-egy repesz üveg keménységűvé vált. Ennek ellenére „minimális kárt” szenvedett az objektum, így az irányító őrnagy a Mustangokat hétszer vezényelte alacsony támadásra.

Őszc ezt tudtad-e, fiam?

Helyi kuriózum, hogy a képen látható, a Magyar Királyi Légióban rendszeresített gyakorló bombák - melyek a Hortobágyról kerültek ide - a mai napig is gyakran felbukkannak árokparton, kapubeállóban, mint "dekorációs elemek".

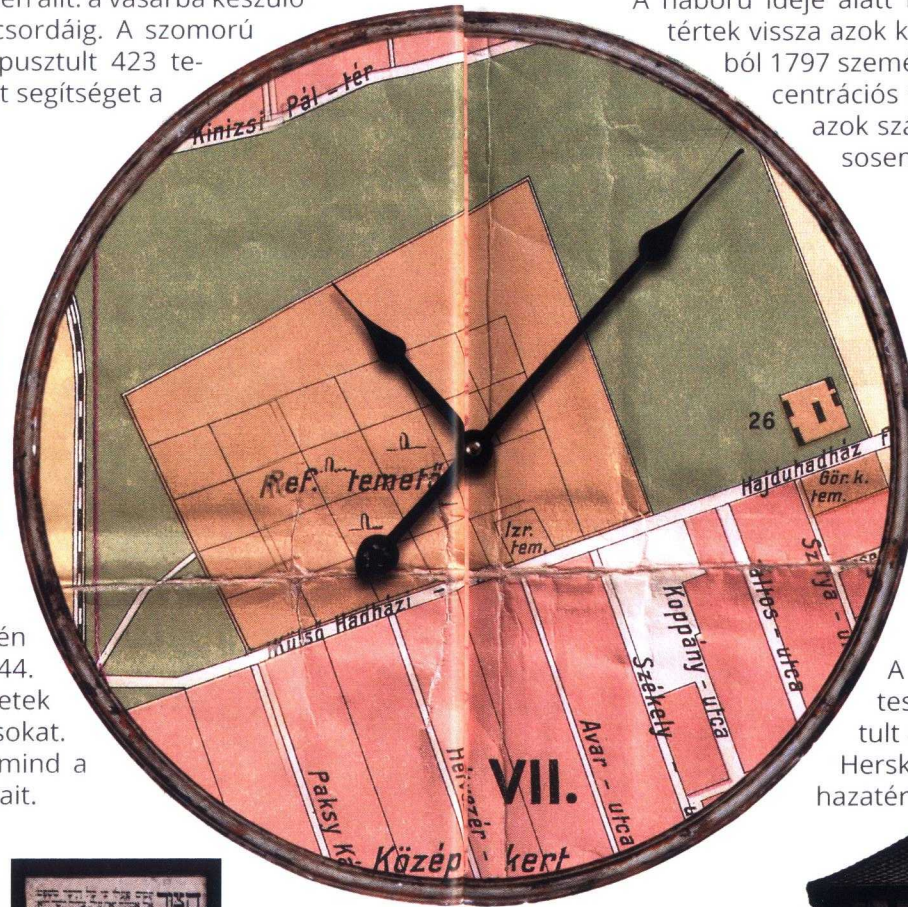

A pilóták mindenre lőttek, ami mozgott vagy éppen állt: a vásárba készülő lakosoktól a bázis mellett legelő városi tehéncsordáig. A szomorú mérleg: 34 halálos áldozat és 71 sebesült, elpusztult 423 tehén, 100 sertés, 120 juh és 11 ló. 754 család kért segítséget a várostól az épület és egyéb károk miatt.

A Csorda legelő a bombázás után

A harmadik alkalommal, 1944. szeptember 15-én Bodaszőlőre hullottak szovjet bombák, majd 1944. október 23-án és 26-án éjjel bombázták a németek a város határában lévő szovjet és román állásokat. Böszörmény megszenvedte mind a németek, mind a szövetségesek, végül pedig a szovjetek támadásait.

A háború ideje alatt mintegy 160 civil vesztette életét. Kétezen nem tértek vissza azok közül, akiket katonai szolgálatra hívtak be. A városból 1797 személyt hurcoltak el: 906 zsidót, akik közül 653-an koncentrációs táborokban haltak meg. Több mint 500-ra tehető azok száma, akiket a szovjet katonák gyilkoltak meg, vagy sosem tértek vissza a malenkij robotról.

A zsinagóga egykoron

A hajdúböszörményi zsidóság holokausztbeli veszteségei : 212 férfi, 254 nő és 187 gyermek. Elpusztult a város két neves szülőtte is : Kampler Kálmán és Herskovits László. Néhány túlélő már 1944 októberében hazatért. Rendbe hozták a zsinagógát és a rituális fürdőt – amennyire lehetett –, illetve összegyűjtötték az elrabolt zsidó vagyont. Citron rabbi is hazatért, és sikerült újjászerveznie a hitközséget, majd Sopronba költözött.

A visszatért túlélők egy része 1946-ban zsidó termelőszövetkezeti csoportot alakított, 1949-ben a holokauszt áldozatainak tiszteletére emléktáblát avattak, és megjelentették a hitközség monográfiáját. Ekkor már csak 197 zsidó lakott a városban, de lassan ők is elhagyták Hajdúböszörményt – egyesek emigráltak, mások nagyobb városokba költöztek. 1956-ra körülbelül 100 zsidó maradt, 1962-re pedig már csak 5-6 család élt a városban. Számuk 1969-ben 16 főre apadt, 1970-ben pedig a zsinagóga is bezárt, az emléktáblát átvitték a temetőbe. (Forrás : A magyarországi holokauszt földrajzi enciklopédiája)

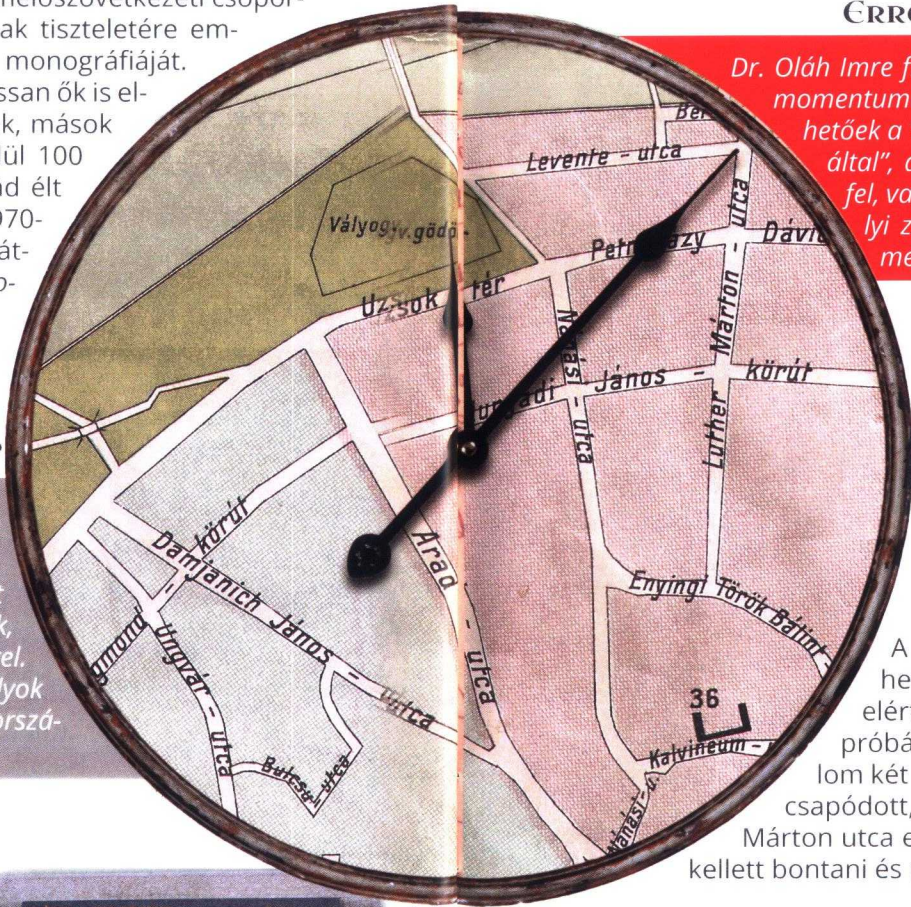
OSZT EZT TUDTAD-E, FIJAM?

Hajdúböszörménytől nem messze, Hajdúszentgyörgyön rövid időre túsztábort létesítettek a németek. A tábor 1944. április 8-a és június 27-e között működött, ez idő alatt több száz zsidót gyűjtöttek össze ide a németek, a magyar csendőrség hathatós közreműködésével. A túsztábort 1944. június 26-án kiürítették, a foglyok többségét ausztriai haláltáborokba vagy a lengyelországi Auschwitzba szállították.

1944. október 22-én érte el Hajdúböszörményt a Szovjet Vörös Hadsereg, akik három napig rabolhattak, fosztogathattak. Leghírhedtebb rémtettük a Karácsony-Láda család meggyilkolása volt: csecsemőtől az aggastyánig fejlődéssel végeztek a családok minden tagjával. Több teória is létezik arról, hogy mi történt ott és akkor, az egyik szerint rokonok, szomszédok húzták meg magukat a polgári ház pincéjében. A rendszerváltás után állították helyre a helyi temetőben a jelöletlen tömegsírt.

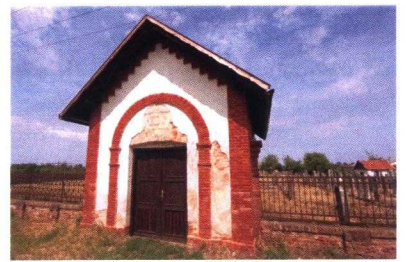
A Karácsony-Láda család síremléke

ERRÓL HALLOTTÁL-E MÁR JÁNYOM?

Dr. Oláh Imre filmjei a város életének számtalan fontos momentumát örökítették meg. A filmek megtekinthetőek a Youtube-on is, köztük például a "Fejlövés idegen kéz által", ami a Karácsony-Láda család tragédiáját dolgozza fel, valamint a "Weisz úr, a sakter című kisfilm, mely a helyi zsidóság valószínűsíthetően utolsó emlékeit jeleníti meg.

A zsidótemető bejárata

A II. világháború egyik utolsó helyi mozzanata lehet az alábbi visszaemlékezés: amikor a szovjetek elérték Hajdúböszörményt, egy szovjet pilóta megpróbált átrepülni bedöntött gépével a katolikus templom két tornya között. A gép bal szárnya a keleti toronyba csapódott, majd az irányítatlanul pörgő vadászgép a Lévai Márton utca egyik kertjébe zuhant. A templom keleti tornyát le kellett bontani és újra felépíteni.

Hajdúsági Iparművek, mint hadiüzem és a hidegháború

A leginkább a valamikori Hajdú mosógépről és bojleréről ismert gyárat, a Hajdúsági Iparműveket 1952-ben alapították Tégláson, eredetileg hadiipari, illetve autóalkatrész-gyártó üzemként. A vállalat 1957-től specializálódott háztartási gépek gyártására, legismertebb termékük a keverőtárcsás mosógép volt. A cég hőskora az 1980-as évekre tehető, ekkoriban 3200 embert foglalkoztattak Tégláson.

Talán kevesen tudnak róla, hogy városunk határától nem messze, a Debrecen-Józsa és Bodaszőlő közötti erdőben mai napig egy különös épület romjaira lehetünk figyelmesek: az eredeti tervek alapján a Hajdúsági Iparműveket nem Téglásra, hanem Hajdúböszörmény mellé építették volna. A munkálatok el is kezdődtek, azonban egy szabotázsakció miatt megghiúsult az eredeti elképzelés. Úgy hírlík, hogy az épülő üzem terveivel az építkezésen dolgozó személygépkocsi sofőr Ausztriába szökött. Érdekesség, hogy az illető az '50-es években kétszer is visszatért Bösörménybe, hírszerzőként.

OSZT EZT TUDTAD-E, FIJAM?

Varjasi Imre a „Megfigyeltek és megfigyelők, avagy III/III-as ügynökvilág Hajdúböszörményben” című könyvét a titkosszolgálatok világa iránt érdeklődőknek ajánljuk. A levéltári források alapján megírt könyvből kiderül, hogy városunkban is voltak besúgók, akik munkatársaikat, barátait, vagy akár a családtagjaikat is megfigyelték és elárulták.

JANI BÁ, A NYUZHALMAZOTT BÖSZÖRMÉNYI TERRORISTA

A Magyar Rádió archívumában megtalálható a 2008. május 3-ai, 15:00-16:00 óra közötti műsor, amiben megszólaltak a gépeltérítők is.

Szélvédő nélküli kabrió, lopott tank, hőlégballon, nyugdíjas keletnémetek által ásott alagút, házilag varrt szovjet egyenruha, ál-vöröscsillagos sportrepülő – avagy néhány a legleleményesebb szökések közül, akiknek sikerült átjutniuk a hidegháború leglátványosabb szimbólumának számító berlini falon. Legendássá vált történetek akadnak a keleti blokk más országaiban, így hazánkban, sőt Hajdúböszörményben is. 1968-ban, egy Prágába tartó repülőjáratot térített el egy férfi, aki a szabad világba akart jutni. Azóta a helyiek úgy tartják, hogy ő volt az első magyar ember, aki repülőgépet térített el.

Szekeres Gyula Ragadványnevek című könyvében közvetett utalást találunk az esetre vonatkozóan. Haragtgató Karácsony Vencel: református tanító, aki több mint húsz éven át nem beszélt a feleségével, csak a három fiával üzengetett az asszonynak. „Ennek a Vencelnek az unokája volt az első magyar repülőgép-eltérítő, Karácsony Géza. [...]”

Hajdúsági Művésztelep

Az immár félévszázados múlttal rendelkező művésztelep minden év nyarán három hét közös munkát, együttélést jelent a meghívott hazai, valamint külföldi festőknek és művészeknek, amit rendszerint kiállítás, illetve díjazás zár le.

A festészetnek évszázados hagyománya van városunkban. Ezt mutatja egyes utcák és közterek elnevezése is, valamint az egyik híres festőnkkel, Maghy Zoltánnal 1969-ben készült interjúban egy debreceni újságíró úgy nyilatkozott: „Hajdúböszörmény minden kétségen felül a festők városa”. 1971-től már nemzetközi szintű a telep, de már előtte is hívtak meg - elsők között - határon túli magyar művészeket.

ERRŐL HALLOTTÁL-E MÁR JÁNYOM?

Sántha Antal szerkesztésében Hajdúböszörmény – A festők városa címmel megjelent egy remek kiadvány, ami a szerző képzőművészeti gyűjteményének 2010-ben, hagyományteremtő szándékkal rendezett kiállításához készült eredetileg. eredetileg. A kiadvány ingyenesen letölthető az internetről, így aki a város híres képzőművészeiről, a Hajdúsági Művésztelep résztvevőiről és az alkotásaikról szeretne bővebben tájékozódni, töltsse le a QR-kód beolvasása után.

PROGRAMAJÁNLÓ

Együtt Európáért Alapítvány

Alapítványunk feladatának tekinti, hogy elősegítse a társadalmi közérzet javulását. Több területre koncentrált tevékenységünk – fenntarthatóság, önkéntesség, tudatos állampolgárság (kiemelten az ifjúság körében) és az ezekhez kapcsolódó kutatás – mind azt a célt szolgálják, hogy hazánk lakossága elégedettebben, boldogabban éljen. Hisszük, hogy a helyi közösségért és környezetünkért való munkálkodás növeli az egyén jóllétét, függetlenül a gazdasági lehetőségektől.

A Nógrád megyében található Horpácsi Európa Pihenő Központunk ökotudatos, szemléletformáló ifjúsági programoknak, táboroknak és egyéb rendezvényeknek ad otthont.

Tevékenységeinkhez folyamatosan várjuk önkéntesek és gyakornokok jelentkezését. A résztvevők értékes tapasztalatokkal és kapcsolatokkal gazdagodhatnak.

egyutteuropaert.eu/csatlakozz/

Együtt Európáért Alapítvány
Together for Europe Foundation

KAPCSOLAT

Tel.: +36-1-784-25-57
www.egyutteuropaert.eu
info@egyutteuropaert.eu
facebook.com/EgyuttEuropaertAlapitvany

Ha segítené céljaink elérésében, akkor kéressen minket honlapunkon vagy kérjük, ajánlja fel adója 1%-át:

18194825-2-42

hepikozpont.hu

ZÁRÓ GONDOLATOK

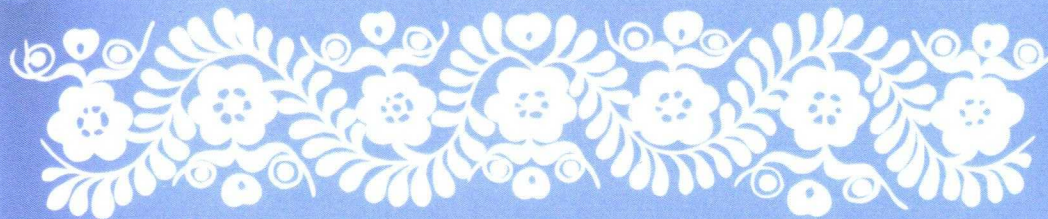
Mire a kiadvány végére ért a kedves olvasó, remélhetőleg az ajánlott kiegészítő ismeretszerzési forrásokból is szemezgetett már, vagy legalábbis tervezi, hogy tovább érdeklődik, kutatgat a város múltjával kapcsolatban. Bár igyekeztünk a város történetének lehető legszélesebb területét lefedni a kiadvánnyal, így is kénytelenek voltunk számos tervezett témát kihagyni, melyek talán egy későbbi folytatás alapjául szolgálhatnak. A rendelkezésre álló írott forrásokon túl is, feltehetően számos, lejegyzetlen emlék elevenedik meg például családi összejöveteleken, melyek szintén érdekes adalékai lehetnének akár egy újabb helytörténeti kiadványnak is.

Abban is biztosak vagyunk, hogy a jelenünk is kínál olyan eseményeket, érdekességeket, amelyek később akár igazi helyi sajátosságként élhetnek majd tovább. A teljesség igénye nélkül, az országos viszonylatban is egyedülálló KEXX fesztiválnak vagy a Traktorhúzó Verseny Európa Bajnokságának is helyszínt ad városunk, de a nagyüzemi szarvasmarhatartás egyik legnagyobb európai telephelyével és az egyik legkiválóbb sertéstörzstenyésztés állománnyal is mi rendelkezünk. A sajtüzemünk-ből kikerülő termékek a közel-keleti szupermarketek polcain mindennaposak, valamint az autók elsősegélydobozainak jelentős része szintén városunkban készült – sőt, újtechnikai projektben is vett már részt bőszőrményi cég.

De nem csak különleges rendezvények, mezőgazdasági és ipari kuriózumok öregbítik napjainkban Hajdúböszörmény nevét, hanem például az egyik legfrissebb internetes sztár, Péter Bence zongoravirtuóz is városunk szülötte. A felsorolást a végtelenségig folytathatnánk, de szinte biztos, hogy majd' minden területen és korban találunk valami érdekes, helyi vonatkozású történetet, említésre méltó momentumot, különleges személyt.

Ha valakit vagy valamit nem említettünk meg a kiadványban, annak leginkább terjedelmi okai voltak, ettől függetlenül reméljük, hogy mindenki számára tartogat valami új, korábban nem ismert információt. Legyünk büszkéek múltunkra és jelenünkre, örüljünk együtt közös sikereinknek és maradjunk bátran bőszőrményiek akkor is, ha éppen szülővárosunktól messzire is sodort az élet!

A szerkesztők

Bevezető gondolatok	1
Tíz dolog, amit tudnod kell Böszörményről!	2
A tájnyelvről, avagy mi a dörzsés a Hajdúságban?	4
Regése-regen	13
Legendák és mítoszok	27
Természeti és települési adottságok	31
A hajdúhaszományból	36
XX. század	45
Programajánló	54
Záró gondolatok	55

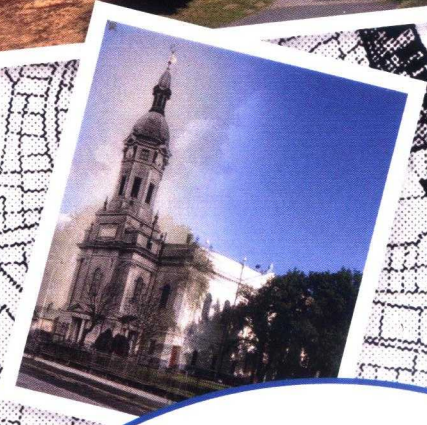
Külön köszönet:

a Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Hajdúböszörményi Fióklevéltárának, akik rendelkezésünkre bocsátották Hajdúböszörmény térképeit,

a Hajdúböszörmény és környéke Facebook csoportnak, akik inspirálták és segítettek a kiadvány létrejöttét,

a Hajdúsági Múzeumnak, hogy a tulajdonában lévő felvételeket a Hajdúsági Múzeum Adattára rendelkezésünkre bocsátotta, illetve munkatársai segítségét a kiadvány lektorálásában,

valamint Sánta Krisztiánnak, hogy a korabeli böszörményi képeslapjait rendelkezésünkre bocsátotta.

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE